

Л. СВЕРЖИН

Сущность капиталистической рационализации

Различие мнений, наблюдающееся у исследователей и практиков при попытках определения содержания или понятия рационализации, имеет своим результатом большую неоднородность складывающихся о ней представлений и взглядов. Отсутствует вместе с тем согласованность или известная общность в критериях при исследовании и исторических предпосылок рационализации. Объяснение этого следует, по-видимому, искать отчасти в том, что рационализация, являясь важнейшим социально-экономическим фактором современной хозяйственной жизни, по разному затрагивает интересы различных общественных классов и групп; работа же марксистской теоретической мысли в этой области находится еще в зачаточном состоянии.

Но, с другой стороны, сами по себе принципы и формы рационализации настолько разнообразны, а сферы их приложения так обширны и разнovidны, что в свою очередь порождает объективную трудность правильного познания, вызывая порой ошибочную переоценку, либо, напротив, недооценку отдельных частных явлений рационализации, и неизбежно приводит к неправильным обобщениям и выводам. Причины заблуждений и ошибок здесь лежат еще в том, что исследование рационализации покоится часто на какой-либо одной отрасли народного хозяйства, либо на еще более суженном базисе — предприятии, приобретает нередко специфический характер, связанный с особенностями именно данного объекта рационализации, и потому не может быть надежным основанием для всестороннего освещения проблемы рационализации в целом.

В настоящей работе имеется ввиду вскрыть лишь социально-экономическую природу капиталистической рационализации, устремляя главное внимание на фиксацию ее характерных особенностей в сфере промышленного производства. Другие сферы будут здесь затронуты лишь в той мере, в какой последующий ход анализа потребует их уяснения в неизбежной связи с намеченной нами основной задачей.

Порядок изучения поставленной проблемы дифференцируется нами в таких разрезах: а) оценка существующих понятий рационализации, б) предпосылки рационализации, в) рационализация и концентрация и г) приделы капиталистической рационализации.

В приведенную классификацию вопросов не включаются, конечно, элементы производственно-технической и организационной практики рационализации, так как здесь имеется ввиду очертить лишь наиболее общие социально-экономические явления в после-военном капитализме, характеризующие собой основную сущность современного „рационалистического потока“.

Рассмотрим прежде всего, какую трактовку находит понятие рационализации в среде наших исследователей.

М. Батуев объясняет современную рационализацию в связи с обще-исторической эволюцией хозяйственной жизни, исходя из того убеждения, что она является известным хозяйственным принципом, присущим всем хозяйственным эпохам. В качестве отправного начала для обоснования этой точки зрения автором привлекается следующая характеристика рационализации Эрнста Мая: „рационализация также стара, как человеческий род; выражением ее непрерывного развития является эволюция человеческого жилища от пещерного логовища, от земляной лачуги до современного буржуазного дома“¹⁾. Из принятого здесь положения о том, что рационализация должна быть понимаема как исторически неограниченная категория, органически связанная с непрерывным течением многовекового хозяйственного процесса, логически вытекает, что выражением ее является прогрессивная смена хозяйственных форм через трансформацию низших хозяйственных структур в более высокие. Ввиду этого капиталистическое хозяйство должно быть расцениваемо, как более рациональное, чем подготовившие его социально-экономические системы прошлого. Исходя из того взгляда, что капитализм лишь более совершенный тип хозяйства, чем исторически отжившие формации, и в этом смысле, конечно, не может быть воспринимаем, как заверченный идеал рациональной организации общества, — М. Батуев исследует рационализацию и в пределах переживаемой нами хозяйственной фазы. В сопоставлении отличительных особенностей, обусловивших различные черты в развитии с-американского и европейского капитализма, ищет автор разрешение проблемы рационализации. Возникая на разнородной экономико-географической и социально-исторической почве, — эти различия сводятся, по его мнению, к следующему.

С.-американский капитализм, в отличие от европейского, вырос не на почве разлагающегося феодализма, а на совершенно новом „чистом“ месте, лишенном элементов отсталых хозяйственных укладов, способных тормозить или отрицательно влиять на поступательный ход его развития. Здесь отсутствовали явления земельного голода, свойственные Европе, усугубляемые в ней неравномерным распределением земельной площади, отягчавшие и усилившие и без того избыточное ее население. Эти особенности обострили безработицу в Европе и нарождали предпосылки для жестокой эксплуатации рабочего класса. В противовес такому положению в Европе, история развития хозяйства С.-А. С. Ш. протекала в обстановке громадных пространств свободных земель, отвлекавших к себе рабочую силу, что еще больше усиливало ее перманентный недостаток. Такие условия поднимали заработную плату рабочих на высокий уровень и, конечно, способствовали замене ручного труда машинным и могучему процветанию техники. Этими условиями отчасти объясняется и достигнутая высокая степень концентрации и централизации капитала в С.-А. С. Ш. с преимущественным распространением трестовской системы монополии, вместо господствующих в Европе картельных образований. Вместе с тем, и достаточно богатая естественно-географическая сфера приложения капиталов, широкие по сравнению с парцелированной Европой таможенные границы и благоприятствующее хозяйственному процветанию государственно-политическое устройство — также сыграли немалую роль в преуспевании С.-А. С. Ш.

¹⁾ „Социалистическое хозяйство“. Книга 3, 1927.

На основе анализа совокупных предпосылок развития этих двух секторов мирового капитализма, М. Батуев приходит к тому заключению, что европейское хозяйство „всегда работало нерационально“, с высокими затратами на производство ценностей, сопутствуемыми чрезмерной эксплуатацией широких масс населения. В условиях же современного мирового хозяйства рационализация не меняет, по его мнению, „сложившегося типа капиталистического хозяйства, как в С.-А. С. Ш., так и в Европе; она не выходит за пределы принципов еще до войны сложившейся капиталистической хозяйственной организации в названных двух главных районах мирового капитализма“.

Такое понимание рационализации не дает, по нашему мнению, ответа на следующие вопросы: а) как объяснить, почему европейское хозяйство никогда не было рациональным, если иметь ввиду, что рационализация сопутствует, по мнению автора, всем хозяйственным эпохам и служит вместе с тем критерием для качественной оценки всякого последующего высшего типа хозяйства по отношению к предшествовавшему — низшему. Нужно думать, что поскольку и европейское хозяйство эволюционировало в восходящем порядке, постольку оно рационализировалось в том, конечно, условном понимании рационализации, какое имеет ввиду автор; б) если рационализация не меняет сложившихся еще до войны принципов хозяйственной организации, то в таком случае логический вывод неизбежно приводит нас к отрицанию самой рационализации, что равносильно признанию полной безпредметности исследуемой темы; и, наконец, в) такое утверждение неверно еще потому, что эволюция мирового хозяйства в военный и послевоенный период характеризуется, как известно, новыми особенностями, как в отношении техники, так и организации капиталистического хозяйства.

На иных основаниях строит объяснение рационализации В. Ледер. Производственно-технические элементы и, в частности, реконструкция выступают у него в качестве частей рассматриваемой проблемы. Общее понятие рационализации формулируется им таким образом: „само собой понятно, что поскольку реконструкция на высшей технической базе покрывается рационализацией на основе переоборудования, то значит, говоря о рационализации, мы должны иметь ввиду, в первую очередь, рационализацию на основе наличного оборудования, т. е., комплекс практических мероприятий, стремящихся поднять эффективность хозяйственной деятельности путем организационных улучшений“¹⁾

Круг „практических мероприятий“, составляющих рационализацию вне реконструкции или без затраты на качественно-новые технические агрегаты производства, охватывает, по классификации автора, следующие элементы: концентрация производства, переход на массовое производство, специализация, стандартизация производства, рационализация управления и непосредственная рационализация производственных процессов — улучшение использования сырья, оборудования, энергии, рабочей силы и т. д.

Приведенные разновидности рационализации не подлежат, конечно, оспариванию. Однако, попытки В. Ледера разграничить (во второй части своего определения) рационализацию и реконструкцию элиминированием последней от первой оказывается, при ближайшем рассмотрении, безуспешными.

Нет сомнения, что укрепление мощности действующих производственных единиц и приспособление их в результате известной производственно-технической дифференциации к изготовлению специальных ти-

¹⁾ „Социалистическое хозяйство Книга 3. 1927 г.

пов изделий, обуславливается, конечно, необходимостью использования новой энергетической базы, иного типа машин и оборудования и в связи с этим частичным или полным изменением прежних методов организации.

Вполне понятно, что осуществление в мало-мальски заметных размерах концентрации, специализации, стандартизации и развития принципов массового производства упирается в проблему радикального переоборудования техники производственного процесса и невыполнимо, следовательно, вне реконструкции. Новые начала в производственно-техническом базисе производства находят, конечно, свою реализацию, а в месте с тем и рационализацию в улучшенном использовании сырья, оборудования, рабочей силы и т. д. Поэтому, обособленное толкование рационализации вне оценки качественной динамики непосредственно технических факторов и замыкание ее в границы лишь известных организационно-технических методов производства и управления хозяйственных процессов — не дает исчерпывающего решения поставленной проблемы.

Методологически более успешно разрешает вопрос о роли технического фактора в рационализации О. А. Ерманский¹⁾. Под рационализацией имеется им ввиду „организация производственных процессов“, ее содержание определяет качественное улучшение или изменение сочетаний действующих в данном производстве сил; она представляет собой комплекс известных приемов, воздействующих на эти силы для повышения эффективности их использования; техническому фактору отводится здесь роль объекта рационализации.

Несомненно, что в узко-техническом смысле такое определение рационализации можно считать наиболее приемлемым, однако, вопрос о ее народно-хозяйственной природе остается в этом случае незатронутым. Здесь понятие рационализации ограничивается лишь рамками предприятия, о чем заявляет в следующих выражениях и сам О. А. Ерманский²⁾: „содержанием настоящей работы“, — говорит он „служит рациональная организация отдельного предприятия“. Но и с точки зрения придания чисто организационного содержания понятию рационализации — проблемы объединений, выходящих за пределы предприятий и трестов, не получают, следовательно, ответа; между тем, их рационалистическая природа в современном капитализме не подлежит сомнению. С другой стороны, исследование рационализации на базе изолированного предприятия, вне связи с ее многогранными народно-хозяйственными разновидностями, приводит лишь на путь познания оторванных частей целой проблемы.

Попытки к объяснению рационализации в народно-хозяйственном аспекте и одновременно в известной связи с индивидуальным предприятием мы находим еще у немецкого исследователя Ф. Вегелебена³⁾. Краткое содержание его основных суждений сводится к следующему. Рационализация — есть совокупность приемов и методов, направленных „на систематическое повышение коэффициента полезного действия“. В силу естественных законов коэффициент полезного действия всегда несколько меньше единицы и потому может быть выражен дробью. Чем ближе эта дробь к единице, тем ближе мы к максимальной или идеальной эффективности. Любое предприятие или хозяйство всегда руководствуется в своей работе этим коэффициентом. Однако, степени успехов в различных хозяйствах не одинаковы, что обуславли-

¹⁾ „Теория и практика рационализации“ — О. А. Ерманский.

²⁾ Там же.

³⁾ „Рационализация производства на Западе“. Изд. НК РКК СССР Москва. 1926 г.

вается неоднородностью условий их работы. Поэтому „рационализация представляет собой компромисс между идеальным осуществлением экономического принципа и специфическими условиями данного хозяйства“.

Безсодержательность этой аргументации достаточно очевидна. Давно известный принцип—минимума затраты и максимума пользы—сопутствует всем историческим фазам хозяйственной деятельности, являясь ее основой. Однако, безотносительное о нем суждение, как во времени, так и вне специфического объекта и форм его проявления, безцельно. Хотя бы в наличных исторических условиях „идеальное осуществление экономического принципа“ в этом механическом толковании не может служить критерием рационализации. Весьма, скажем, затруднительно ответить, на каком расстоянии отстоит от указанного идеала полезного действия социальная „машина“ современного капитализма с присущей ей колоссальной непроизводительной затратой энергии и хищническим расточительством материальных и людских сил.

Не в меньшей мере трудно разрешим вопрос о рационализации в рамках единичного предприятия, вне анализа совокупного хозяйственного процесса в целом. Вполне понятно, что успехи работы отдельного предприятия могут быть с достаточной полнотой осознаны лишь в системе совокупной взаимосвязи всех хозяйственных явлений. Поэтому рационализация единичного хозяйства или предприятия не соизмерима с рационализацией всего общественного производственного процесса, так как рационализация даже всех предприятий, входящих в данную систему народного хозяйства, ни качественно, ни количественно не тождественна с рационализацией всего круга хозяйственных отношений.

Суждения о рационализации в народно-хозяйственном смысле мы находим в материалах международной экономической конференции в Женеве. При обсуждении здесь этой проблемы представители отдельных стран и учреждений определяют ее в масштабах, покрывающих не только отраслевые и национальные, но и интернациональные границы. В общих постановлениях упоминаемой конференции указывается, что „под рационализацией нужно иметь в виду: научную организацию труда; одновременную стандартизацию материалов и продуктов; упрощение производственных процессов, а также улучшения в методах транспорта и постановке сбыта“¹⁾. В приведенном абзаце затрагиваются все главнейшие проблемы современного капитализма, зависимые как от техники производственно-трудовых процессов, так и от организации транспорта и сбыта. Участник Женевской экономической конференции от С. А. С. Ш.—Д. Густон еще более определенно указывает на то, что рационализация обуславливается текущими мирово-хозяйственными процессами и что в настоящее время ее содержание характеризуют „три элемента: стабилизация, стандартизация и упрощение индустрии или частных предприятий“²⁾. В этом определении сказывается стремление соединить узко-производственно-технические элементы рационализации, типичные для модернизирования современных капиталистических предприятий, с обще-организационными проблемами капиталистической индустрии и стабилизации в целом. С этой точки зрения рационализация не исчерпывается пределами предприятия, отрасли или даже всей индустрии, а охватывает собой все элементы в совокупности и в сочетании с сферой сбыта, транспорта и т. д.

1) „Conférence économique internationale“ Geneve Mai 1927 p. Rapport définitif.

2) „Memorandum sur l'organisation rationnelle“ aux Etats Unis. Geneve 1926 r.

Доктор Карл Прибрам¹⁾, обзревая материалы Женевской экономической конференции, приходит к аналогичным выводам о сущности рационализации. Он делает лишь более заметное ударение на роли современных картелей и их политике. Д-р Прибрам утверждает, что основные признаки рационализации коренятся, во-первых, в сознательном и планомерном повышении производственной способности предприятия или всей отрасли промышленности, во-вторых,—в сознательном и планомерном приспособлении продукции и цен к потребностям рынка; оба же эти момента связаны между собой; поскольку промышленная политика картелей имеет в виду развитие производства при минимальных затратах, постольку она делает возможным систематическое и равномерное использование и распределение производственного аппарата, хотя бы временно.

Вышеизложенное приводит нас к убеждению, что правильное представление о рационализации может быть найдено лишь в результате анализа качества производственных отношений после-военного капитализма. Исследование рационализации только с точки зрения учета организационных элементов или технических, либо только на базе того или иного предприятия или отрасли хозяйства—неспособно объяснить ее социально-экономическую сущность. Поэтому понятие рационализации по отношению к капиталистическому хозяйству должно быть рассматриваемо в связи с стабилизацией капиталистических отношений. Последняя же характеризуется, во-первых, известными качественными и количественными достижениями техники производства; во-вторых, распространением новых форм и методов организации предприятия, отрасли и всей промышленности в целом. Оба эти момента связаны между собой органически, дополняя один другой. Однако, особенности развития новейшей техники и характер ее использования в системе современного капитализма рождает множество противоречий, требующих специального рассмотрения.

Исходя из того, что базисом капиталистической стабилизации является рационализация, весьма актуально возникает необходимость проследить дальнейшие тенденции последней.

Рационализация получает более или менее значительное распространение лишь в после-военной промышленности; к этому периоду относится также практическое применение в широких масштабах достижений новейшей техники. Поэтому, описание основных явлений в реконструкции технического базиса после-военной капиталистической индустрии должно, по нашему мнению, помочь осознанию главной предпосылки рационализации.

II

Незадолго до империалистической войны и особенно в после-военный период процесс технического развития мировой индустрии ускоряется с небывалым темпом. Машинная техника все шире и глубже проникает в область промышленного труда, возрастая по своим размерам и изменяясь качественно. Тип машинной техники, характерный для промышленного капитализма, отодвигается в прошлое: вместо прежних относительно малоэкономических паровых машин, получает широкое распространение энергия электричества и нефтяные двигатели; одновременно совершенствуются и изменяются мощность и тип паровых машин (турбин). Появление качественно новой техники сопровождается стремительным нарастанием ее количественного использо-

¹⁾ „Weltwirtschaftliches Archiv“ 26 Band.

вания. Производство электро-энергии на станциях общего пользования в С. А. С. Ш. возрастает с 1912 г. по 1926 г. с 17.572 мил. квтч. до 73.791 мил. квтч. Наряду с этим, добыча угля увеличивается за тот же период лишь с 485.000 тыс. метр. тонн до 601.597 тыс. тонн ¹⁾. Усиленный процесс электрификации происходит в Германии; мощность электромоторов во всех отраслях германской промышленности нарастает с 1.523 т. лошад. сил в 1907 г. до 11.695 т. лошад. сил в 1925 г. ²⁾. Общее же количество производимой электрической энергии увеличивается с 5,1 миллиардов квт.-часов в 1913 г. до 12 миллиардов квт.-час. в 1924 г., и $\frac{2}{3}$ всего этого производства получается от работы крупных электро-станций ³⁾. При относительном отставании в потреблении электро-энергии в Англии, развитие электрификации получило и здесь значительные размеры, особенно в последние годы:

Потребление электроэнергии в различных отраслях английской пром-сти в 1928 г. (в процентах к 1923-24 г. = 100) ⁴⁾.

Общее потребление (без Лондона и Уэльса)	174
Угольная, судостроит. и тяжел. пром-сть	164
Машиностроит. и автоматич.	195
Химическая	232
Транспорт и порты	199
Текстильная промышленность	172

Мощность гидро-электрических установок во Франции поднялась с 800.000 HP в 1914 г. до 2.100.000 HP в 1925 г., а общее количество электро-энергии возросло в 1925 г. на 226% относительно 1913 г. Еще более внушительных размеров достигло потребление электричества в Италии — с 1 миллиарда киловатт-час в 1908 г. до 7 $\frac{1}{2}$ миллиард. в 1925 г. ³⁾ Это колоссальное по размерам производство и потребление электро-энергии в главнейших капиталистических странах приводит к сильнейшему повышению роли электричества в общих машинных двигателях современных хозяйств, выдвигая ее на первое место, особенно в сфере промышленного производства. Мощность электромоторов в общей мощности двигателей, используемых в главнейших странах, стремительно возрастает за последние годы. В С. А. С. Ш. мощность электро-двигателей в общей мощности двигателей составляет 66% в 1924 г. и 73% в 1925 г.; в Англии—50% в 1914 г.; в Германии 68% в 1925 г. ¹⁾.

Значительные размеры использования получает электроэнергия не только в промышленности; за последние 5-6 лет электроэнергия весьма интенсивно проникает и в железно-дорожный транспорт. Приведенные ниже данные хотя и показывают еще относительно незначительную роль электроэнергии на транспорте (за исключением Швейцарии, где доля электроэнергии ко всей энергии, используемой на ж. д. транспорте, достигает 60%), но тенденция степени ее относительного использования характеризуется все же стремительной повышательной динамикой.

¹⁾ „Плановое Хозяйство“ № 6 1928 г. Кржижановский „Задачи энергетического хозяйства“.

²⁾ „Мировое хозяйство“ издание ЦСУ СССР Статистический Сборник.

³⁾ „Капиталистическая рационализация“ 1927 г. М. Рубинштейн.

⁴⁾ „Пути индустриализации“ № 13-14 1928 г.—Дистерло „Технические сдвиги в английской угольной промышленности“.

Процент электрификации ж. д. линии¹⁾

Страны	1921-22 г.	1926 г.	Конец 1926 г.
Германия	0,7	1,7	2,2
Англия	0,3	0,3	2,6
Италия	2,5	4,8	6,6
Австрия	2,1	5,2	8,7
Швеция	2,6	5,9	7,5
С. А. С. Ш.	0,4	0,8	—
Канада	—	0,5	—
Швейцария	10,0	15,6	60,0

Но не только в абсолютных цифрах протекает этот мощный процесс электрификации индустрии и отчасти ж. д. транспорта; весьма весомой оказывается по некоторым странам и доля использования электро-энергии в их совокупном полезном потреблении всех видов энергии. Количество полезно используемой электро-энергии в С. А. С. Ш. в 1925 г. занимает уже 18% в общей массе полезно потребляемой разнovidной энергии, в Канаде в 1923 г. — около 30%, в Швейцарии в 1920 г. около 36%, в Италии в том же году — около 32% и в Норвегии более 50%.

Не останавливаясь здесь на огромной реконструирующей роли электричества в современном хозяйстве, приведем еще несколько цифр, показывающих, какие огромные успехи имели место в основных промышленных отраслях в области роста машиностроительной индустрии и происшедших за взятый период времени изменений в составе производимых машин. Динамика производства машино-строительной промышленности С. А. С. Ш. характеризуется такими количественными и структурными изменениями: ²⁾ (в мил. доллар.).

	1914 г.	1919 г.	1921 г.	1923 г.	1925 г.	Увеличе- ние в % 1925 г. к 1914 г.
1. Всего машин	1582	4769	3235	4728	5020	317,6
2. Паровые двигатели	21,8	—	30,5	26,7	34,4	158
3. Двигат. внутр. сгор.	63,0	—	127,9	188,9	220,7	350
4. Электромашин	335	998	834	1293	1540	460
5. В т. ч. трансформат. . . .	14,5	—	42,1	59,1	62,1	430

При увеличении совокупного производства машин в С. А. С. Ш. в 1925 г. на 315% относительно размеров продукции 1914 г. выработка электромашин и двигателей внутреннего сгорания достигает за тот же период 460 и 350%, а паровых двигателей лишь 158%. Такие соотношения в темпах роста продукции различных видов машин повышают удельный вес электромашин и двигателей внутреннего сгорания в совокупном машиностроительном производстве С. А. С. Ш. с 25% в 1914 г. до 35% в 1925 г. Вместе с тем, увеличение производства паровых двигателей происходит, главным образом, за счет их новейших типов (турбин). Если общая мощность паровых двигателей составляла в 1914 г.

¹⁾ „Плановое хозяйство“ № 6 1928 г. — Кржижановский „Задачи энергетического хозяйства“.

²⁾ „Капиталистическая рационализация“ — М. Рубинштейн 1927 г.

2.193.000 HP, а мощность стационарных турбин в том числе — 1313.000 HP, то в 1923 г. мощность паровых турбин поднимается до 1813.000 HP, а машин — падает с 806.000 HP до 374.000 HP. Еще более значительный рост мощности продукции имеет место по двигателям внутреннего сгорания — с 3.853.000 HP в 1914 г. до 14.236.000 HP в 1923 г. Таким образом, обгон в темпах нарастания мощности двигателей внутреннего сгорания по отношению мощности паровых машин выражается за рассматриваемый период, как 270 к 10.

Эти стремительные сдвиги в количестве и в качестве воспроизводимой продукции машин в С. А. С. Ш. находят, в известном смысле, свою аналогию и в других капиталистических странах. Необходимо, однако, иметь в виду, что машиностроительная продукция С. А. С. Ш. концентрирует в себе 80% мирового производства машин. Кроме того, базис новейшей энерго-технической культуры возникает раньше чем везде, в силу известных условий, не в странах Европы, а в Америке, что и определяет эти значительные различия в активе технических сил. Тем не менее, тенденции роста и трансформации техники достаточно показательны и для капиталистической Европы, хотя и в меньших масштабах, чем в С. А. С. Ш.

Отсутствие точных данных о размерах и характере производства машиностроительной промышленности главнейших стран Европы не позволяет дать полное представление о происшедших в этой области изменениях. Но некоторые общие сведения о мощности двигательных сил и степени механизации главнейших отраслей индустрии помогают все же уяснить основные черты развития современной техники.

На основании данных германской промышленной переписи 1925 г. мощность двигателей во всей промышленности Германии, без предприятий по снабжению электричеством, водой и газом, равнялась в 1907 г. 7.746.000 HP, а в 1926 г. — 17.657.000 HP¹⁾ причем на каждого рабочего германской индустрии приходится в среднем уже 1½ лош. механ. сил. По основным отраслям число механических сил на 1 рабочего превышает в несколько раз среднее соотношение: в металлургии — 6, в горном деле — 5, в химической промышленности — 3. Какую роль выполняет электроэнергия в двигательных механических силах Германии, нами уже указывалось. Но одновременно происходило здесь весьма значительное расширение совокупного производства машин; стоимость продукции всей германской машиностроительной промышленности составляла в 1913 г. 2800 мил. марок, а в 1927 г. возросла до 3400 мил. марок; сведения же о германском экспорте и импорте машин дают еще одно косвенное основание для суждений об относительных размерах применяющихся здесь электромашин. При общем падении экспорта и импорта машин в Германии за взятый период времени импорт электромашин стремительно возрос. Наростание экспорта машин к 1926 г. достигает лишь 75% от размеров 1913 г., а импорта — 45%. При усиленном сокращении импорта машин в Германию по всем видам, ввоз электромашин, напротив, возрастает с колоссальным темпом — на 83% за то же время. Экспорт же их из Германии остается почти стабильным. Таким образом, по сравнению с довоенными соотношениями в внешней торговле машинами Германия выходит с значительным пассивным сальдо по электромашинам, при общем заметном падении внешнеторгового оборота в этой отрасли торговли.

¹⁾ „Плановое Хозяйство“ № 6—1928 г. Кржижановский „Задачи энергет. хозяйства“

²⁾ „Пути индустриализации“ № 3—1928 г. Л. Хейфец „Проблемы промышленного оборудования на мировом рынке“.

³⁾ В границах современной Германии.

В несколько меньшем темпе происходит техническая реконструкция в Англии. Совокупная продукция машиностроительной индустрии не превышает здесь в 1924 г. уровня 1907 г. Однако, в части электромашиностроения отмечается вместе с тем удвоение производства за рассматриваемый период. Относительная техническая отсталость английской машиностроительной промышленности вызвала необходимость усиленного и все возрастающего импорта машин. Ввоз их в Англию в сопоставлении довоенных и послевоенных годов характеризуется следующей динамикой (в тыс. фунт. стерлингов)¹⁾:

1910 г.	— 4464	1923 г.	— 9331
1913 г.	— 7266	1924 г.	— 10546
1921 г.	— 10761	1925 г.	— 11900
1922 г.	— 8169	1926 г.	— 12739

При увеличении совокупного ввоза машин в 1926 г. свыше чем на 75% относительно размеров 1913 г., — по некоторым группам эти соотношения еще выше: по станкам — 256%, по двигателям 280% и по котлам — 333 и ниже по текстильным, сельско-хозяйственным и в незначительных пределах по электромашинам. Но уже за последние годы импорт последних заметно повышается. Так, за 10 месяцев 1925, 1926 и 1927 г.г. импорт электромашин в Англию увеличивается соответственно в таких размерах: 903,7; 918 и 1322,8 тыс. фунт. стерлингов. Но не только в возрастающем количестве и в изменяющемся качестве английского импорта машин и промышленного оборудования сказываются известные устремления к поднятию технического уровня индустрии в Англии. Еще с большей очевидностью отражаются отмеченные выше тенденции в важнейшей для Англии угольной промышленности. Количество врубовых машин в английской угольной промышленности отмечает все нарастающий темп механизации и рост вместе с тем применения электроэнергии при добыче угля. Число действующих забойных машин во всей английской угольной промышленности составляет 1932 в 1921-22 г., вместо 1032 в 1921 г. Врубовые машины и % механизированной добычи, как результат их применения, характеризуются следующей динамикой:

	1910 г.	1913 г.	1920 г.	1921 г.	1922 г.	1923 г.	1924 г.	1925 г. ²⁾
Общее число врубовых машин	1385	2035	3170	3228	3487	3963	4415	4390
% механизирован. добычи	6,0	8,5	13,2	14,0	15,3	17,2	18,7	22,0

Как видим, число врубовых машин по сравнению с 1913 г. увеличилось вдвое, причем это увеличение происходит, главным образом, за счет применения цепных машин. Число конвейеров с 377 в 1913 г. увеличилось до 2185 в 1927 г.³⁾ Около 75% всех работающих в углепромышленности машин приводятся в действие электричеством. Однако,

¹⁾ „Пути индустриализации“ № 3—1928 г. Хейфец. „Проблема промышленного оборудования на мировом рынке“.

²⁾ „Пути индустриализации“ № 13—14. Дистерло. „Технические сдвиги в английской угольной промышленности“.

³⁾ „Экономическая жизнь“ № 294—1928 г. Сейлор. „Крах английской угольной промышленности“.

несмотря на эти абсолютно большие успехи технического роста английской угольной промышленности, относительная ее отсталость достаточно очевидна, хотя бы из того обстоятельства, что механизированная добыча угля в других странах несравненно выше; если в Англии последняя достигает лишь 22%, то во Франции и Бельгии она уже поднялась до 50—70% ¹⁾, а в Руре до 75%. К тому же во всей английской углепромышленности работало в 1927 г. 3679 отбойных пневматических молотков, а в Северной Франции их работали 17 тыс. уже в 1925 г., в Бельгии — 19 тыс., в Рурской области — 90 тыс. в 1927 г. ¹⁾

За послевоенный период сильно изменилась хозяйственная структура Франции. Промышленное производство заняло уже в ней преобладающее место. Интенсивная индустриализация Франции протекала при быстром темпе развития важнейших отраслей промышленности (химическая, автомобильная, авиационная и др.). Особенно показателен технический подъем Франции в росте машиностроительной индустрии. В 1913 г. продукция этой отрасли промышленности составляла 337 мил. франк., а послевоенное производство оценивается для 1925 г. уже в сумме 600—700 мил. довоенных франков. Доля продукции французской машиностроительной промышленности в совокупном мировом производстве этой отрасли промышленности составляла 1,9% в 1913 г., а к 1925 г. повысилась уже до 2,4% ²⁾. Мощность действующих паровых машин всей французской индустрии возросла с 1913 до 1924 г. на 85%, а по электрической промышленности — в 3 1/2 раза.

Франция приходит на путь мощного промышленного развития в эпоху высшего подъема техники капиталистического производства, что создает для нее большие технические преимущества относительно других европейских стран, раньше начавших и прошедших уже основные этапы индустриального созревания. Насколько изменилось в этом смысле положение Франции, можно в известной мере увидеть на изменившихся соотношениях ее внешней торговли машинами. В 1912 г. доля Германии во французском импорте машин составляла 44%, а в 1924 г. — всего лишь 9,2%; вместе с тем, сильно повышается доля С. А. С. Ш. в обслуживании Франции машинами — с 18% в 1912 г. до 32,9% в 1924 г. Еще более выразительным показателем индустриализации Франции является резкое улучшение ее торгового баланса машин. Импорт машин достигает в 1926 г. лишь 66% довоенных размеров, между тем как экспорт их колоссально возрастает, поднимаясь до 320% относительно экспорта 1913 г. Весьма существенные изменения, отражающие те же особенности, видны и в составе импортируемых машин. До войны 50% ввозимых машин падало на сельско-хозяйственные, текстильные машины и станки; в результате же быстрого развития индустрии после войны станки снизились в 2-3 раза, текстильные машины в 1 1/2 раз, а ввоз сельско-хозяйственных машин заметно возрос (на 44%). Усиливающийся недостаток в рабочих и отлив их в города способствовал расширению потребления с.-х. машин, и потребность в них оказалась настолько значительной, что она не могла быть покрыта даже возросшим внутренним производством и потребовала значительного импорта.

Фактор электричества, количественный рост и реконструкция машинной техники, не исчерпывают собой всех процессов в технических сдвигах современного капиталистического хозяйства. Существенные изменения произошли в методах использования и других видов энергии.

¹⁾ „Экономическая жизнь“ № 294—1928 г. Сейлор. „Крах английской угольной промышленности“.

²⁾ „Мировое хозяйство“ Статистический Сборник ЦСУ СССР 1928 г.

Разрушительные действия войны, вызвавшие острую нужду в топливе, смазочных маслах и других материалах, заставили буржуазию и империалистические правительства мобилизовать научно-технические силы для разрешения проблем максимальной утилизации жизненных и военных средств. Это ускорило процесс намечающегося еще до войны обновления науки и техники и раздвинуло рамки их практического применения. В результате, военный и особенно послевоенный периоды протекают под знаком могучего расширения мировой химической промышленности, сопровождаемого появлением новых производств. Значительное распространение получает в это время синтетическое производство азота, выработка комбинированных фосфоритных удобрений химическим и электротехническим путем. Вместе с тем широкое практическое применение синтетических образований красителей, растворителей, лако-красок и др. искусственных органических соединений уменьшает зависимость многих видов производства от естественного органического сырья. Текстильная промышленность перестраивается в то же время на совершенно новых технико-экономических основаниях; искусственное волокно начинает занимать в ее производстве решающее место. Методы обработки органического волокна также радикально видоизменяются. Производство искусственного каучука увеличивается в своем объеме и становится все более конкурентноспособным с естественным. Тенденции к химизации методов производства и вообще реконструкции технологических процессов захватывает в эти периоды почти все отрасли промышленности. Колоссальное значение этого реконструктивного потока и для тяжелой индустрии.

Практиковавшиеся еще так недавно способы потребления жидкого и минерального топлива расцениваются теперь как хищничество. Применяющиеся новые технические методы разложения нефти (Крегинг, процесс) открыли несравненно большие возможности увеличения наиболе необходимого и эффективного топлива (бензина) для нужд новейших машин. В торфяной промышленности открыты способы газификации, коксования и термической обработки торфа. Потребление топлива сочетается теперь с максимальной утилизацией отходящих газов и передачей их на расстояние. Ограниченность мировых резервов нефти и отсутствие ее в Германии послужили стимулом к полному перевороту в методах утилизации угля. Сжижение угля и синтетическая добыча из него суррогатов нефтяных масел и других ценных элементов — находится уже на грани экономической эффективности для Германии, а в скором времени, повидимому, и для других стран.

Через успехи химии, через познание глубоких, неведомых ранее видоизменений в самой сущности материи и в связи с электрификацией совершается процесс реконструкции колоссального значения и в другой важнейшей отрасли — металлопромышленности; в ней возникают новые способы обработки металлов на основе комбинированного применения химии и электроэнергии. В свою очередь, электрометаллургия и металлохимия открывают возможности производства хрома, алюминия, магния и таких ценных элементов, как вольфрам, молибден, цирконий, тантал и др. — с новым экономическим эффектом.

В стремлении расширить суживающиеся возможности сбыта, эти тенденции радикальной перестройки материально-технического базиса промышленности намечались еще до войны. Война поставила перед капиталистическими странами целый ряд сложнейших задач, связанных с удовлетворением ее ненасытных потребностей. Эти огромные потребности вызвали необходимость максимальной эксплуатации производительных сил. Использование значительной части капитала для работы

на войну понудило к эксплуатации таких капиталов, которые в нормальное время не оказались достаточно эффективными.

Мобилизация рабочего населения, снятие его с производства и замещение квалифицированного труда не квалифицированным, при усиленной эксплуатации рабочих, остающихся на фабриках и заводах — все это вместе с войной создавало обстановку небывалого уничтожения производительных сил.

С прекращением империалистической войны хозяйство большинства стран оказывается в результате разрушенным или полуразрушенным. Возрождение упавшей промышленности в обстановке небывалого общехозяйственного кризиса упирается в проблему сырья и квалифицированной рабочей силы. Уже до войны ощущается недостаток в сырье, связанный во многих случаях с истощением естественных богатств. Хотя война и ознаменовалась новыми успехами техники в области применения новых методов использования сырьевых ресурсов и открыла целый ряд суррогатов сырья, однако, после нее вырастает острая проблема качества сырья, так как рынок мирного времени оказывается, естественно, более требовательным к качеству, чем во время войны; и напряженная работа научно-технической мысли над изысканием новых видов и источников сырья для целей войны переносит весь свой обогащенный новыми техническими изысканиями опыт на разрешение производственно-технических задач в демобилизованную, дезорганизованную индустрию. Особенно это оказывается необходимым в сложившейся ситуации непосредственно послевоенного периода, характеризующейся обнищанием людских масс и низкой их покупательной способностью.

Изыскание новых путей снижения издержек производства становится в этих условиях актуальной проблемой воссоздания рынка, как необходимой предпосылки для возрождения разрушенной промышленности.

С другой стороны, острый в это время недостаток капиталов, повсеместное революционное возмущение пролетариата, кризис кредита и сбыта — все это в совокупности потрясает основы капиталистической организации, угрожая ей полным крахом.

Пользуясь орудием государственно-милитаристической машины, капитализм наносит удары восстановившемуся рабочему классу и развивает одновременно наступление и на экономическом поле действий.

Недостаток в квалифицированной рабочей силе, в результате расхищения ее войной, сопротивление рабочего класса попыткам капиталистической эксплуатации переложить на его плечи издержки войны и кризиса и изношенность основного капитала индустрии — эти обстоятельства толкают к отысканию новых путей эксплуатации рабочей силы и замены ее работой машинных механизмов. Отсюда вырастает тенденция к реконструкции производственно-технического и организационного аппарата капиталистической индустрии, направленной на максимальное сужение нужды в живом труде (особенно квалифицированном). Одновременно приспособление к рынкам сбыта находит свое отражение в восстановлении, прежде всего, легкой индустрии; недостаток в органическом сырье и его дороговизна, затрудняющие разворачивание последней, восполняется новыми материалами, более дешевыми суррогатами. На такой основе достигается экономическая эффективность производства, соответствующая обедневшему рынку.

Выше мы рассмотрели предпосылки развития послевоенной техники капиталистической индустрии. Эволюция же ее в последующие годы и по настоящее время направлена в основном на разрешение двух свя-

занных между собою проблем: во первых — утилизации и замещения и, во вторых, — массового производства.

Утилизация и замещение призваны служить отысканию новых видов энергии, сырья и других материалов и лучшему их использованию в интересах удешевления издержек производства. Вместе с тем, целью этой проблемы является уменьшение зависимости производства от недостатка энергии, сырья и др. материалов. Достижимые в этом направлении успехи рожают условия на стороне индустрии для перехода на массовое производство. Осуществление принципа массового производства образует, в свою очередь, предпосылки для новой утилизации и замещения в виде экономии в расходе элементов производства и в смысле возможностей их замены более дешевыми. Действительность убеждает нас в том, что эти задачи неразрешимы в широком масштабе в тесной организации промышленного предприятия. Применение новой техники и связанные с нею принципы и характер производства сочетаются организационно с работой комбинированной системы предприятий.

Уяснение взаимозависимости техники с организационными формами современной капиталистической индустрии и вытекающими отсюда особенностями мы попытаемся дать в дальнейшем изложении.

(Окончание следует).

А. М. ГИНЗБУРГ

Экономические основания для выбора типа строительства

I. Постановка вопроса

В последние годы в нашем строительстве замечалось ничем не объяснимое стремление к чрезвычайно монументальным сооружениям. Во многих случаях предприятия и здания, которым по наиболее благоприятным расчетам суждено служить всего несколько десятков лет, после чего они должны выйти из употребления вследствие морального износа, строились таким образом, что они в состоянии будут противостоять неблагоприятным действиям природных явлений и условий производства в течение по крайней мере нескольких столетий.

Увлечение монументальностью построек было своевременно замечено руководящими органами, и ныне распоряжениями ВСНХ положен предел неэкономному строительству. Но при слишком буквальном выполнении формальных предписаний последних циркуляров получается опасность другого рода — во чтобы то ни стало облегчить и удешевить постройку, не взирая ни на удобства пользования ею, ни на срок ее службы. Недостатки системы увлечения монументальностью такие же самые, как недостатки системы увлечения легкостью постройки. И та и другая системы основаны на усмотрении. Ни в той ни в другой системе нет твердых оснований для выбора каждый раз наиболее подходящего типа строительства, а все случаи рассматриваются с одной и той же точки зрения и подводятся под одни и те же правила, не взирая на то, что в большинстве из этих случаев требуется индивидуальный подход к решению строительной задачи. Между тем, установление определенного принципа (будь это принцип монументальности построек, или же принцип максимальной экономии при их сооружении) стесняет правильное решение строительной задачи в каждом отдельном случае.

Для того, чтобы разумно тратить средства, предназначенные для строительства, необходимо установить какой-то критерий для целесообразного типа строительства в каждом случае. Не может быть общего решения вопроса. Нельзя сказать, что вообще выгодно строительство монументальных построек, или наоборот — выгодно строить легкие постройки, а нужно стать на такую точку зрения, при которой можно было бы сказать: в одном случае выгодно монументальное строительство, в другом случае выгодно нормальное среднее по качеству строительство, а в третьем случае выгоднее всего облегченное строительство. Между тем, до сих пор нет таких критериев, чтобы можно было каждый раз выбрать наивыгоднейший тип строительства, и потому задача нахождения таких критериев является вполне современной и заслуживающей внимания.

II. Основные экономические понятия в строительстве

Прежде чем мы с'умеет подойти к общему решению поставленной перед нами задачи, мы должны совершенно точно определить некоторые экономические понятия, от которых зависит экономическая эффективность строительства. Хотя эти понятия постоянно употребляются в деловом языке, но они до сих пор не получили точного и однозначного определения.

А. Типы строительства. Согласно постановлению СТО существующее строительство разделяется на пять основных типов. К *монументальным* относятся такие здания и сооружения, при постройке которых главное внимание устремляется на получение не взирая на расходы, с одной стороны, максимально длительного, превышающего 100 лет, срока существования сооружения, а с другой стороны, максимального запаса прочности до 1,25, 1,50 выше нормы, с целью гарантии против случайных разрушающих обстоятельств, которые влекут за собой частые ремонты, нарушающие возможность пользования имуществом. Поэтому, при сооружении монументальных зданий имеется в виду полное обеспечение непрерывного пользования постройкой.

Капитальным считается такое сооружение, которое имеет запас прочности от 1 до 1,25 и рассчитано на службу больше 60 лет. В таком сооружении использование без больших перерывов на ремонты вполне гарантировано.

Нормальными называются такие постройки, при сооружении которых имеется в виду не только удобство их постоянного использования и длительный срок (больше 45 лет) их существования, но также учитывается производимый на них расход, при чем строители стараются соблюсти должное равновесие между расходом и условиями долговечности и эксплуатации, стремясь найти в этом отношении какой то оптимум. В нормальных постройках все коэффициенты нормальны и равны единице.

Облегченное строительство стремится к максимальной экономии вложенных средств, не взирая на то, что сопряжено с малым сроком использования постройки (меньше 45 лет) и с недостаточной гарантией непрерывного пользования ею в течение этого срока, а также с необходимостью производства капитальных ремонтов.

В облегченном строительстве запасы прочности колеблются от 0,8 до 1,0, а теплоустойчивость может быть меньше единицы.

Временное строительство делается на срок меньше 5 лет, и в нем употребляются коэффициенты прочности от 0,6 до 0,8. Теплоустойчивость таких построек может быть меньше единицы.

Б. Укрупненные измерители. При оценке готового сооружения, будет ли эта оценка сделана для целей инвентаризации, или же

для целей страхования, или же для приемно-сдаточных актов при переходе имущества в другие руки, мы обыкновенно расцениваем каждое здание по так называемым укрупненным измерителям, вычисляя количество каждого укрупненного измерителя в свойственных ему единицах измерения и помножая полученное число на единичные расценки.

Под названием укрупненных измерителей мы подразумеваем такие части здания, деление на которые вполне наглядно и очевидно. Например, в жилых домах укрупненными измерителями будут стены, междуэтажные перекрытия, окна и двери, отопительная система, крыша и т. п. части. Каждую из этих частей легко измерить и оценить по единичным расценкам.

При составлении сметы на постройку здания, мы расцениваем его по отдельным работам: штукатурным, плотничным, малярным и т. д. Эти отдельные работы не могут быть укрупненными измерителями, потому что результат их нельзя легко различить в готовом здании. Плотничная работа входит в состав крыш, окон и потолков, и как таковая в здании наглядно ничем не выражается. С другой стороны, нам очень легко и наглядно судить о количестве окон в здании, хотя в окна входят такие разнообразные работы, как плотничные, столярные, работа каменщиков, маляров и стекольщиков.

Укрупненный измеритель это есть вполне конкретный предмет, результат многих работ. Совершенно понятно, почему все оценки надо делать не по работам, а по укрупненным измерителям. В готовом здании очень трудно отыскать и оценить отдельные работы, а отыскать и оценить укрупненный измеритель представляет собою совершенно простую задачу.

Установив разницу между укрупненными измерителями и работами, мы легко поймем, почему теперь предписано во все расценки вводить укрупненные измерители, но не отдельные работы.

В. Износы, амортизации и ремонты. Каждый вид укрупненных измерителей подвержен износу от действия времени и природных условий, причем износ разных измерителей совершается неравномерно. Например, кирпичные стены в жилых домах подвержены износу в весьма малой степени, полы изнашиваются быстрее, а крыши еще быстрее. Таким образом, мы не можем установить один и тот же срок износа для всего здания, так как оно состоит из различных и подверженных разному износу измерителей. Однако, мы можем ввести понятие о среднем износе сооружения.

Мы под средним износом будем понимать следующее: если здание состоит из нескольких измерителей и каждый из них изнашивается в течение разного числа лет, то ежегодно каждый измеритель потерпит износ на какую то дробную часть своей величины. Но каждый измеритель оценивается в виде процента от полной стоимости здания. Следовательно по каждому измерителю ежегодно произойдет износ дробной части его оценки в процентах. Сумма этих дробей от процента даст какое то количество, которое представит из себя не что иное, как выраженный в виде процента ежегодный убыток от износа, претерпеваемого всем зданием. Вот эту сумму мы назовем средним износом здания за год. Она, как сказано, выражается в виде процента от полной стоимости здания. Обратная величина этой суммы будет обозначать средний срок службы здания, а обратная величина каждой из отдельных дробей будет обозначать полный срок службы каждого измерителя. Все упомянутые дроби относятся к физическому износу измерителей, однако, может быть и моральный износ здания, при котором здание теряет свою пригодность вследствие несоответствия современному уровню техники,

так как техника движется вперед быстрее, нежели совершается износ здания, и поэтому здание еще вполне прочное должно выйти из строя вследствие невыгодности дальнейшего его использования по причине устарелой конструкции.

Расчитанное на известный срок здание, по признаку физического или морального износа, в течение этого срока амортизируется при помощи ежегодных списаний, но это не единственный расход на здание. Каждое здание время от времени подвергается ремонтам — текущим, средним и капитальным. До сих пор не было точного определения понятий текущего, среднего и капитального ремонта. Пользуясь вышесказанным об измерителях, мы можем теперь дать точное определение этих понятий.

Под именем *текущего* ремонта мы будем подразумевать только такой ремонт, который не влияет на стоимость укрупненных измерителей и производство которого не отражается на инвентарной оценке здания. Таким образом, текущий ремонт, состоящий в побелке, окраске, мелкой починке и т. д., можно отнести к издержкам на содержание здания в том же порядке, в каком к ним относится отопление, освещение, охрана, вывозка нечистот и т. д.

Понятие о среднем ремонте, под которым в сущности подразумевают большое количество мелкого ремонта, надо совершенно устранить из числа экономических понятий в силу его полной неопределенности.

Что касается капитального ремонта, то под этим названием мы будем подразумевать такой ремонт, при котором частично или полностью восстанавливается какой либо из укрупненных измерителей. Таким образом, затраты на капитальный ремонт отражаются на инвентарной оценке здания, заносятся в инвентарную оценку здания и не исчезают бесследно, как затрата на текущий ремонт, приравняваемая к содержанию здания.

III. Расходы на здание

Капитальный ремонт — это есть второй вид расхода на здание, а стоимость мелкого ремонта и содержание здания это третий вид расхода на здание. Чтобы получить полную стоимость здания, мы должны еще учесть стоимость капитальных затрат на него, первый и основной вид расхода на здание.

При производстве капитальных вложений в промышленность и жилищное строительство, мы имеем три вида затрат: затраты на здания, затраты на приведение в порядок земельных участков и затраты на оборудование. Капитал, вложенный в тот или другой вид имущества, обеспечивается не одинаковыми процентами. Проценты на деньги, ушедшие в индустриализацию, наиболее точно определяются теми процентами, которые приносят займы индустриализации. В среднем проценты по государственным займам Советского государства, учитывая проценты и выигрыши, равняются 10%. Если же расценивать отдельно две группы затрат, то можно с достаточной степенью приближения сказать, что процент на оборудование следует принять в 12% годовых, а проценты на затраты имущественного характера — около 8% годовых. Из этих процентов мы должны исходить при учете стоимости затрат на капитальные вложения.

Итак, стоимость пользования каким-либо зданием складывается ежегодно из следующих сумм: 1) из 8%, приблизительно, на стоимость постройки. 2) из стоимости ежегодного текущего ремонта, которая в обычных случаях колеблется от 1 до 2% от вложенного в дело капитала,

3) из распределенной на отдельные годы стоимости капитального ремонта, который производится один раз в течение срока от 5 до 10 лет, и наконец, 4) из стоимости содержания здания, которая учитывается ежегодно. Сумма этих четырех статей выразит собою полную стоимость использования данного здания. К ней надо прибавить еще 5) стоимость ежегодного погашения имущества, и таким образом, мы получим окончательную стоимость и использования данного имущества в течение одного года, в следующем виде: (ориентировочно).

1) % на стоимость постройки 8%.

2) ежегодный текущий ремонт 1% до 2%.

3) ежегодная доля капитального ремонта тоже от 1% до 2%

4) содержание здания тоже 1% — 2%.

5) амортизация здания. 100%: на число лет (n) полной службы.

Для нормального здания, при $n = 45 - 50$ лет, эта сумма колеблется в пределах от 13% до 16%.

Казалось бы, что наиболее выгодным будет такое здание, для которого при прочих равных условиях эта стоимость явится минимальной. Однако, в первом приближении правильное, утверждение это нуждается в некоторых коррективах, анализ которых дается в дальнейшем нашем изложении.

IV. Режим здания

Каждое здание подвержено определенному режиму. В фабрично-заводской обстановке всевозможные влияния как внешних условий, так и условий производства, изменяют часто в худшую сторону режим здания. Например, в случае выделения каких либо жидкостей, газов, в случае толчков и ударов, здание изнашивается быстрее, нежели при обычном пользовании для жилых надобностей. Таким образом, под влиянием фабрично-заводского режима делаются необходимыми частые и более основательные ремонты, нежели при нормальном режиме жилого здания.

Но в то время, как при производстве некоторых видов малого ремонта мы можем этот ремонт выполнить либо на полном ходу производства либо в те часы, когда производство стоит между двумя сменами, другие виды ремонта по длительности своего выполнения не укладываются в короткий промежуток времени перерыва между двумя сменами производства, и поэтому для выполнения таких ремонтов необходимо производство остановить на неопределенный срок, полностью или частично. Эту остановку иногда удается подогнать под естественный перерыв производства, вызываемый его специфическими условиями. Например, в сахароваренной промышленности можно всегда остановить для ремонта завод на срок между двумя кампаниями. Но не всегда это возможно. Бывают случаи, как например, на стекольном заводе, когда для ремонта стекольной ванны, составляющей душу всего производства приходится останавливать полностью весь завод на срок одного месяца и распускать всех рабочих, предоставляя им хотя бы тарифный отпуск. Таким образом, условия режима, влияющие на ремонты, часто отражаются болезненным образом на производстве, причиняя ему большой убыток вследствие недовыработки. Но бывают такие случаи, когда производство нельзя остановить ни под каким видом, и в таком случае убыток от остановки производства выразится не только прямой цифрой непосредственного убытка, но и превышающей ее в десятки и сотни раз цифрой косвенного убытка. Например, убыток от остановки городской электростанции выражается не только тем, что ежедневно будет недобор в несколько тысяч рублей по взиманию платы за отпущенную

энергию, но и много десятков и сотен тысяч рублей убытка вследствие вынужденной остановки всех заводов, трамваев и т. д.

V. Надежность службы здания

Таким образом, мы приходим к понятию о взвешенном значении надежности и постоянства эксплуатации здания, причем это значение может изменяться от величины в единицу, при абсолютной необходимости постоянного пользования зданием, до какой то дроби, которая выражает большую или меньшую необходимость обеспечения пользования зданием, но в тоже время допускает временное неиспользование здания по прямому назначению.

Эксплуатация здания может быть нормальной, когда в пределах нормального течения производства здание вполне соответствует требованиям производства и специальных остановок для ремонта не вызывает. Затем эксплуатация может быть облегченной, когда надежность здания превышает требования производства, и поэтому его эксплуатация делается вполне легкой и надежной. С другой стороны, эксплуатация может быть затрудненной в тех случаях, когда несовершенство устройства здания может иногда вызвать необходимость частичной или полной временной остановки предприятия для производства ремонта. Вот это значение эксплуатации для производства мы также можем выразить каким то коэффициентом, который будет иметь следующий смысл. Несколько преувеличенная прочность и качество здания, гарантирующие от каких бы то ни было случайностей, будет как бы дополнительной страховкой на случай возможных убытков от несовершенства здания. Если здание будет вполне нормальным, то можно предусмотреть этот случай, как отсутствие такой дополнительной страховки, но в то же время, как отсутствие опасности от убытков. Если же здание будет ненормально облегченным, то мы будем иметь случай отсутствия страховки и в тоже же время наличие большого риска. Таким образом повышенную затрату на большую надежность здания и вызванный ею излишний расход на содержание этого здания можно рассматривать как своего рода страховую премию, уплачиваемую за полную надежность производства. Величина этой страховой премии может подлежать в каждом случае специальному обсуждению, и в результате мы можем сделать вывод о хозяйственной целесообразности перерасходов на более солидное устройство здания против его нормального типа. С другой стороны экономия, которую мы можем получить на облегченном устройстве здания, и ее капитализированная стоимость ежегодно будет выражать не что иное, как оценку риска, который мы несем, желая избежать уплаты страховой премии. Возможно, что в иных случаях мы под влиянием соображений об экономии капитальных вложений сознательно захотим иметь некоторый риск, и в таком случае нам важно определить его денежное выражение.

VI. Поправки к эксплуатационной стоимости здания

Итак мы имеем поправку к стоимости ежегодного содержания и поглощения имущества — это или страховую премию, или же риск за большую или меньшую надежность производства и могущие от этого последовать прибыль или убыток. Эту поправочную сумму необходимо прибавить к той сумме, которая получена в предыдущем, или же вычесть из нее. Результат прибавки или вычета дает сложную ежегодную стоимость использования строения. При этом надо внести еще одну поправку

на прибавление к основной части суммы, которая приходится на риск. Не всегда является целесообразным брать эту долю в ее полном 100% выражении. Возможно, что мы этот риск оцениваем взвешенным образом, и возьмем его только частично в виде %, рассуждая таким образом, что стоимость этого риска надо помножить на вероятность того, что перерыв производства может случиться в данном году. А так как эта вероятность меньше единицы, то стоимость риска необходимо помножить на соответствующую дробь и уже в таком виде прибавить к стоимости затрат на устройство и содержание здания.

Денежное выражение этой поправки таково. Пусть стоимость здания нормального типа равняется 100%. При этой стоимости мы имеем ежегодные расходы на здание, состоящие из выше перечисленных пяти слагаемых, в размере от 13% до 16% его стоимости. Пусть при замене нормального здания зданием лучшего типа, капитальной постройки, расходы увеличатся на 20%. При этом указанные пять слагаемых примут примерно такой вид, в пересчете на 120% стоимости здания:

1) 8% от 120% стоимости постройки	9,6%
2) ежегодный текущий ремонт (уменьшается примерно вдвое)	0,6% — 1,2%
3) ежегодная доля капитального ремонта (уменьшается примерно вдвое)	0,6% — 1,2%
4) содержание здания (не изменяется)	1,2% — 2,4%
5) амортизация на 50 лет $\frac{120\%}{50}$	2,4%

(здание на больший срок не нужно)

а всего 14,4% до 16,4%

от первоначальной затраты в 100%.

Из этого надо вычесть взвешенный размер той премии, которую мы согласны платить за надежность эксплуатации здания.

Но эта премия равна 8% на прибавочную стоимость в 20%, т. е. 1,6%. Если благодаря улучшению качества постройки надежность эксплуатации повысилась, допустим, вдвое, то взвешенное значение премии будет $\frac{100\%}{2} = 50\%$, и мы будем вычитать 50% от 1,6% = 0,8%.

В результате получим затрату от 13,6% до 16% от первоначальной.

Аналогичное рассуждение для случая ухудшения качества постройки, допустим на 25%, и перехода к облегченному типу со сроком службы в 25 лет даст примерно такие цифры:

1) 8% от 75% стоимости	6%
2) ежегодный ремонт (увеличивается примерно вдвое)	1,5% — 3%
3) ежегодная доля капитального ремонта (увеличивается примерно вдвое)	1,5% — 3%

Наконец, надо ввести еще одну поправку. Дело в том, что при затратах капитала мы должны принять в соображение не только величину процента и погашения на капитал, но и самый факт изъятия из наших ресурсов определенной суммы денег. В данном случае количество может обратиться в качество. Для нас важны не только те проценты, которые мы затрачиваем ежегодно, отчисляя какую то сумму на данные надобности, но и самый факт того, что мы этой суммой в дальнейшем располагать не можем и тем ослабляем свои хозяйственные перспективы

и возможности. Таким образом, в случае напряженного состояния финансов того учреждения, которое производит постройку, возможно и даже следует брать ту часть расходов, которая приходится на добавочные или сбереженные проценты на вложенный в дело капитал, не в ее абсолютном значении, а во взвешенном состоянии, причем придавать этому значению величину большую единицы, т. е. другими словами, считать % по повышенной или пониженной ставке.

Вводя эту поправку, мы получаем для случая улучшенного качества такие результаты: 1) прибавку в 20% к затратам будем учитывать не по 8%, а по 6% годовых, что даст уменьшения % на 0,4%; 2) экономию в 25% будем учитывать не по 8%, а по 12%, что даст уменьшение % на 1%.

Итак окончательно получим:

А) Случай недостатка денег и вызванного этим облегченного строительства: ежегодный расход от 11,75% до 15,5%.

Б) Случай нормального строительства; ежегодный расход от 13% до 16%.

В) Случай наличия средств и вызванного этим капитального строительства: ежегодный расход 14% до 16,8%.

Все цифры относятся к первоначальной величине затрат в 100%.

В данном случае выгоднее всего сопряженное с риском по ненадежности эксплуатации здания облегченное строительство, и наименее выгодно вполне надежное капитальное строительство.

VII. Выводы

Итак, полная сумма ежегодных затрат во взвешенном виде будет состоять из трех таких слагаемых: 1) проценты и погашение на вложенный в дело капитал в виде первоначальной постройки и капитальных ремонтов, причем это ежегодное отчисление иногда берется со взвешенным коэффициентом, большим единицы; 2) стоимость ежегодных затрат по содержанию и уходу за зданием, включая текущие ремонты. Эти затраты берутся в своей натуральной величине без каких-бы то ни было коэффициентов; наконец 3) капитализированная стоимость риска на случай возможной остановки производства, причем эта стоимость берется помноженной на коэффициент меньше единицы. Из всех этих трех стоимостей складывается полная стоимость содержания здания. Совершенно очевидно, что выгоднее то здание, для которого эта полная стоимость будет меньше. Таким образом, первоначальное грубое соображение о том, что повидимому выгоднее здания облегченного типа (так как при них затрата капитала меньше, нежели для зданий нормального или же капитального типа), оказывается совершенно не точным. Могут быть случаи, когда здание нормального типа будет выгоднее, нежели здание облегченное, несмотря на то, что оно стоит дороже. Могут быть также в особых случаях обстоятельства, когда даже монументально выстроенное здание является гораздо выгоднее, нежели здание облегченного типа, которое стоит в несколько раз меньше.

Итак, в результате нашего анализа, мы пришли к следующему заключению. Самой выгодной является не та постройка, которая дешевле, а та, для которой полная ежегодная стоимость содержания не является величиной вполне общей и применяемой без исключения во всех случаях, а наоборот, зависит от конъюнктуры, в которой находится предприятие, производящее постройку. Чем свободнее в средствах это предприятие, тем большее значение в общей оценке расхода на здание приобретает часть, приходящаяся на постоянный уход и на гарантию

от какого бы то ни было риска, и тем меньше значения имеет часть, происходящая от капитальных затрат и от необходимости выплачивать по ним проценты. Чем в более стесненном положении находится предприятие, чем хуже его конъюнктура, тем, наоборот, большее значение приобретает фактор первоначальных капитальных затрат, и тем меньше внимания возможно уделить неизбежному риску для производства, связанному с ухудшением качества постройки, являющимся следствием напряженного состояния средств предприятия.

Нашим хозяйственникам следует обратить внимание на приведенные рассуждения и иметь ввиду сделанные нами выводы при выборе типа строительства, чтобы руководиться не субъективными соображениями, а иметь возможность во всех случаях найти наилучшее экономическое решение, продиктованное объективными условиями.

А. ЗВОНІЦЬКИЙ

Ринок промтоварів та його організація 1929-30 року

(До контрольних цифр)

Наступного року на ринок промтоварів треба особливої уваги. Що ринок промтоварів наступного року багато значитиме, то це залежить від особливої ролі ринку промтоварів у господарській кон'юнктурі цілого року.

Щой казати, вузли ринкової кон'юнктури протягом 1929-30 р. були не так на ринку промтоварів, як на ринку сільсько-господарських продуктів, і цей саме останній визначав собою процеси промтоварового ринку. Питома вага України в хлібозаготівлях зменшилась, бо зменшилась її питома вага і в Союзнім пляновім постачанні промтоварів; від цього і також від зростання торговельних витрат, щільно зв'язаних, як далі промовимо, з сільсько-господарським ринком, підвищилися промтоварові ціни. З другого боку, що примножилися викинуті 1928-29 р. українською промисловістю товари широкого вжитку (за попередніми даними ВРНГ приблизно $+9\%$ до минулого року), то безперечно, це також сполучене з явищами сільсько-господарського ринку так по лінії постачання сировини як і по лінії позначання добору харчів на рівні реальної зарплати. Нарешті, методи торгівлі на ринку промтоварів і методи регулювання цього ринку 1928-29 р. були підпорядковані задачам, що випливали зі стану сільсько-господарських продуктів.

Наступного року на багато зміняться наведені співвідношення через задовільні перспективи щодо постачання споживачам головних сільсько-господарських харчових продуктів, за одночасного постачання нормованих продуктів (які дещо затримуватиме надмірне поширення споживання), можемо сподіватися, що ситуація на ринку сільсько-господарських продуктів 1929-30 р. не буде так напружена, як торік. Цілком природно, коли споживач купуватиме доволіні, в основному, контингенти нормованих продуктів, він через це не буде широко вдаватися до вільного ринку; а що різко зменшиться попит на продукти вільного ринку, то від цього зменшиться розрив цін. Тим-то чималу пайку тих купівельних фондів міського споживача, що їх 1928-29 р. переплачувано вільному ринку за продукти харчування, спрямується проти наступного року на купівлю промтоварів. Дещо іншого (явища) треба сподіватися і на селі, що так само підносить вагу промтоварного ринку. 1928-29 р. позначився, як це чираз підкреслювано в розглядах кон'юнктури, безпечною деформацією структури споживальницького попиту на селі. Верстви села, покупці хлібофуражу в середині селянського обороту, витрачали на нього грубі гроші (ба навіть витрачали основний капітал свого господарства);

тимто, ці верстви різко обмежили купівлю промтоварів. Навпаки, в руках сільської буржуазії (як державців залишків хлібофуражу) скупчувався мало не увесь купівельний фонд села на промтовари, побільшений іще фондом міста, яке переплачувало на сіл.-госп. продуктах. Від цього нехай загалом зменшився на селі попит на промтовари, попит цей таки промовляв за добру матеріальну забезпеченість покупця. 1929-30 р. в зв'язку з сприятливішою сіль-господарською кон'юнктурою, слід сподіватися, що примножаться взагалі купівельні фонди села, і з другого боку, вони рівномірніше будуть розподілені; через те і попит не буде позначатись вигодами заможних шарів села, а наблизиться до нормального попиту нашого села, приблизно до будови попиту 1927-28 р.

Від усіх цих чинників вийде те, що саме передусім на ринку промтоварів, і в місті, і в селі, буде розв'язане питання про загальну ринкову рівновагу. Якщо попитові, який з подвоєною силою тисне на ринок після торічного прогибу, не відповідатиме подання, то дуже легко може збільшитись розрив цін, з тою лише одміною, що саме від розривів промислових товарів збільшиться розрив сільсько-господарських продуктів, тобто матимемо ситуацію протилежну торічній. А що нам гаразд озброєними пощастить задовольнити підвищений попит на ринку промтоварів, то напруження ринку в цілому послабне, і 1929-30 р. загальна кон'юнктура буде спокійна; це звичайно позитивно відіб'ється на реальній зарплаті, на роботі галузей продукції, товаровості сільського господарства, тощо.

Який саме має бути наступного року обсяг промтоварового попиту і обсяг зустрічного подання?

Щодо першого питання, на жаль, ми змушені оперувати не дуже твердими даними. Контрольні цифри визначили піднесення промтоварового попиту хліборобської людности проти теперішнього зійшого року в 0,9%, а нехліборобської — 13,7% (зосібна для робітництва — 16,8%), що дає зважену пересічну для усієї України в 7,5%. Слід думати, що ці цифри дещо применшені. Передусім, це стосується цифр хліборобської людности — рівня 1928-29 р.; його вираховано більше на 4,4% до рівня 1927-28 р., тоді коли і обчислені цифри вже 1928-29 р. для п'ятирічного пляну, і кон'юнктурні з кореспондентських дописів дані ЦСУ спільно промовляють за зменшення в 2—2½%. Що Робітне Бюро Експертної Ради при ЦСУ, що його дані основили контрольні цифри, тільки орієнтовно обчислило на підставі прямого поширення бюджетної цілокупности без групової диференціяції, а п'ятирічку обчислено диференційованим методом, то ці другі дані таки півніші; а відповідна поправка до цифер 1928-29 р. дала б нам для 1929-30 р. динаміку не 0,9%, а 8,0%. Теж саме слід зауважити і за цифри нехліборобської людности, особливо пролетаріату. Розподіл товарової пайки його витрат між сільсько-господарськими продуктами і промтоварами Робітне Бюро бере в стабільній пропорції 52:48, ізнов вираховуючи не за методом диференціяції, а методом поширення по усій бюджетній цілокупності. Безперечно, що 1928-29 р. питома вага сіл.-госп. продуктів у міському (і особливо робітничому) бюджеті була більша за норму, і також безперечно з вищенаведеного, що 1929-30 р. вона різко зменшиться. Отже й тут слід сподіватися геть більшого наростання 1929-30 р. попиту на промтовари, більше ніж показують орієнтовні цифри Робітного Бюро. Загалом для усієї людности це має дати — не 7,5%, а якусь го вищу цифру, приблизно 12—14%. Та коли зважимо, що додаткові елементи місткості ринку — колективний попит і продукційний попит зростають хутчіше за попит індивідуальний по бюджетах, то вийде що загальне наростання промтоварового попиту на українському ринку має бути не

менш 15—17%. Оцей вислід, що головню збільшений попит 1929-30 р. вирівнюватиме прогиб 1928-29 р., стверджує цифра роздрібного промтоварового обороту теперішнього зійшого року: вона доводить абсолютно 4% зростання проти 1927 р. Що контрольні цифри визначають на 1928-29 р. наростання індивідуального споживання промтоварів у 3,8%, а колективне й продукційне споживання як загальний закон мали зростати хутчіш, то ясно, що недооцінено прогиб в обчисленні Робітного Бюря, і тому недооцінено динаміку попиту для 1929-30 р.

Отже, коли слід сподіватися, що попит піднесеться в 15—17%, то щоб здійснити поставлену перед нами роботу: зменшити напруженість промтоварового ринку, треба піднести подання не менш, як у 18—20%; з якими ресурсами ми можемо здійснити оцю роботу?

Перший з тих ресурсів — найкращий — це плянова товарова маса Наркомторгу. Її величину, динаміку й склад за минулі роки, по регульованих Наркомторгом 24-х товарових групах, змальовують такі цифри:

	1926-27 р.		1927-28 р.			1928-29 р.		
	В м. крб.	Пит. вага	В м. крб.	Пит. вага	Динаміка	В м. крб.	Пит. вага	Динаміка
Уся плянова маса	731,5	100	864,2	100	118%	972,2	100	113%
Зокрема маса вир. на Україні	397,6	54,0	500,4	56,9	126%	574,4	59,0	115%
Зокрема пляновий завіз . . .	333,9	46,0	363,8	43,1	109%	397,8	41,0	109%

Отже, ми бачимо, що спадає щорічно питома вага завозу і підноситься питома вага українського виробу. Щодо завізної маси, то 1928-29 р., на перший погляд, ніби не дав прогибу: її динаміка доводить тіж, як торік — 9% наростання. Проте, фактично ця динаміка — від посиленого синдикування тих товарових груп, де раніш крім плянового завозу паралельно був і позапляновий завіз. В окремих товарових групах, особливо в попиті найважливіших, пляновий завіз зменшився в абсолютних цифрах — од 2% по бавовнянці до 52—55% по шкіртоварах і цементі; а коли зважити й зміни від посиленого синдикування в розмірах позаплянового завозу, як обчислив Наркомторг, увесь обсяг завізної маси однісіньких регульованих організацій 1928-29 р. зменшилась абсолютно на 3%. Оце ж саме було й стосовно укр. промисловости. За зростанням товарової маси промисловости 1928-29 р. лише на 9%, плянова товарова маса Наркомторгу в 15% збільшилась від охоплення почасті нових груп товарів, і почасті нових груп продуцентів; звідци регульовані організації придбали позапляново на Україні випродуковану товарову масу, що дало 1927-28 р. по тих же 24 товарових групах динаміку 117% до попереднього року, а 1928-29 р. тільки 101%. Через те, за тими ж даними Наркомторгу, уся реалізована плянованими організаціями маса по 24-х товарах дала динаміку 117% — 1927-28 р. і тільки 106% — 1928-29 р. Коли врахувати одночасне абсолютне спадання приватної торгівлі, то тіж цифри, за статистикою роздрібних оборотів, дають +12% усяї роздрібної промтоварової реалізації 1927-28 р. і +4% 1928-29 р.

Наведені розрахунки диктують і на 1929-30 р. конче посилити плянове регулювання Наркомторгом товарової маси в пропорції, більшій од загального, потрібного нам, зростання роздрібного обороту по промтоварах. Добрі перспективи плянового завозу, який збільшиться, за

контрольними цифрами на 1929-30 р. в 30% (за обчисленням Наркомторгу це дає загальне наростання усієї плянової й позаплянової завізної маси в плянових організаціях по 24-х групах — в 26%), допоможуть успішно розв'язати це завдання. Але важливіший ще інший чинник, що виходить з продукційних перспектив української промисловости. Ми щойно бачили, як її товарова маса не тільки підвищує рік-у-рік свою питому вагу в усьому пляновому постачанні, а й від неї, головнo, фізіономія окремих років; прим., що темп зростання українського виробу 1928-29 р. був забарний, то від цього передусім стиснувся промтоваровий ринок.

Цей чинник іще надто важливий тому, коли ми зважимо питому вагу плянової промтоварової маси до цілого роздрібного обороту по промтоварах: вона саме становила 43,7% (у роздрібних цінах) 1926-27 р., 45,7% 1927-28 р., 48,8% 1928-29 р., і тільки за контрольними цифрами на 1929-30 рік має вперше позначитись у 54,2%. Тимчасом інша промтоварова маса, що поза пляном збувається на ринок, мало не уся — виріб української промисловости.

На 1929-30 рік попереднім обчисленням ВРНГ доведено наростання — у 18% усього товарового виробу української промисловости, викидуваного на широкий ринок; в абсолютних цифрах це дає примноження товарової маси приблизно на 400 міл. крб. у цінах продуцента (з акцизом). З цієї додаткової маси контрольні цифри, на підставі обліку її складу по товарових групах і по продуцентах, передбачають плянове охоплення Наркомторгом в 212 міл. крб., від чого загалом наростає плянована українська товарова маса — в 37%, а уся плянована товарова маса (українська й завізна) — в 34%.

Дотепер усі наші показники промовляють за поважне зростання промтоварового подання, яке перевищує зростання попиту. Проте, щоб остаточно висновити, треба усвідомити собі ймовірний рух позаплянових товарових мас. За орієнтовними даними Наркомторгу, що ґрунтуються на зростанні процесу синдикування, їхня завізна частина зменшиться на 16%. Але що станеться з позапляною масою, виробленою на Україні? Чи не зруйнує вона наших розрахунків через таке зменшення, яке паралізує ефект високих динамічних коефіцієнтів плянової маси?

Коли ми за минулі роки перерахуємо в ціни продуцента всенюк промтоварову масу роздрібного обороту України, вирахуємо з неї плянову й орієнтовно обчислену завізну частину позаплянової маси, виясимо отак українську позаплянову масу (в цінах продуцента), що була на роздрібному ринку, та порівняємо одержаний підсумок з пляною масою, виробленою на Україні, з цілим товаровим виробом української промисловости для широкого ринку (беремо цей останній за обчисленням ВРНГ), то матимемо такий приблизний розподіл реалізованого цього виробу:

	1926-27 р.	1927-28 р.	1928-29 р.
Увесь Укр. товар. вироб шир. ринку . .	100,0	100,0	100,0
В т. ч. Плян. маса на Укр. ринку . . .	24,4	24,6	26,0
„ Позаплян. маса на Укр. ринку . . .	50,7	40,2	40,3
„ Вихід на неукраїнськ. ринки . . .	24,9	35,2	33,7

У складі товарової маси, яку збувається на неукраїнські ринки, є товари, що їх вивозити економічно цілком доведено (приміром, цукор); та численні дані промовляють за те, що поважна частина її складу припадає на такі товари, що їх Союз потребує не більш України й що їх ми частинно ввозимо з Союзу. Коли республіканський ринок не наси-

чений, то, звичайно, в цій частині одночасно вивозити українські товари недоцільно; це, можна сказати, лише від недостатньої уваги регулятивних органів до складу й долі масового українського виробу.

Коли Україна гостро відчувала брак у промтоварах, то стихійне напруження торговельних організацій 1928-29 р., пошукуючи товарів, дещо послабило цю тенденцію: позапланове використання виробу на українському ринку орієнтовно підвищилося з 815 міл., крб. до 891 міл. крб. (в цінах продуцента), а вивіз його також орієнтовно підвищився з 715 до 745 міл. крб. (тобто на 4%, коли виріб збільшився на 9%). Та за доброї перспективи плянового постачання, навряд чи можна сподіватися 1929-30 р. на таку ж енергію з боку організацій. Тимто, треба наступного року регулятивним органам звернути на згадану проблему особливу увагу. Орієнтовні обчислення за те, що з цього джерела можна мобілізувати додаткову (тобто, понад пляновану Наркомторгом) товарову масу на широкий ринок в сумі близько 1.000 міл. крб., вираховуючи дещо підвищену, в зв'язку з зростанням виробу, норму вивозу цих товарів з республіки.

Коли підсумуємо згадані основні джерела плянового й неплянового промтоварового постачання українському ринку та перерахуємо одержані цифри з цін продуцента в ціни споживача, то загальний підсумок на 1929-30 рік роздрібного промтоварового подання становитиме 2.926 міл. крб., тобто, на 21,5% більше як 1928-29 р. Отже, ми виступаємо на промтоваровому ринку досить таки озброєними й сподіваємося реально подужати зростання попиту зростанням подання. Через те й можна гадати, що ми зможемо таки здійснити вгорі накреслену з цією умовиною сприятливу загальну кон'юнктуру ринку.

Легко збагнути, що різькі наступного року передбачені зрушення на промтоваровому ринку дуже загострять питання як організувати цей ринок. З одного боку, коли промтоварова маса зростає на 500 міл. крб. в роздрібних цінах протягом одного року, треба підготувати товаро-провідні канали, щоб просунути цю масу до споживача й саме до того споживача, який може її купувати; з другого боку, за дефіцитності окремих промтоварових груп, коли є великий купівельний попит, треба геть поглибити й удосконалити методи нормованого відпускання на те, щоб знешкодити загострювання психології споживача нормованих товарів і забезпечити добру кон'юнктуру.

Як саме наша основна товаро-провідна система, споживча кооперація, підготовлена впоратися з так поважно примноженою промтоваровою масою?

1926-27 р. загалом реалізовано роздрібних промтоварів споживальницької системи на 865,4 міл. крб., 1927-28 р. — 1.150,3 міл. крб. і 1928-29 р. — 1.294 міл. крб. На 1929-30 рік система оцінила свою організаційну й фінансову спроможність просунути товари в 1.465,7 міл. крб., тобто, маємо збільшення на 13%, за одночасного зростання роздрібного продажу сільсько-господарських продуктів з 305,4 до 482,6 міл. крб. або на 55%. Треба підкреслити, що так поважно збільшився оборот сільсько-господарських продуктів, то треба організаційно вельми напружитись і кинути поважні кошти, особливо коли зважити, що в цій частині контрольні цифри ще збільшують роботу кооперації. Отже, слушно, здається, висновимо, що навіть коли можна збільшити промтоваровий оборот споживчої кооперації проти її власного проектування, то в кожному разі не на сотні міл., бо відтягаючи кошти й увагу кооперації від роботи по сільсько-господарському обороту, де її енергія дуже тепер потрібна, пошкодимо народньому господарству. Та цілком ясно, що поширивши оборот споживчої системи на будьяких 8 міл. крб., цим не розв'яжемо

питання, як просунути до споживача 500 міл. крб. нової товарової маси, особливо, коли зважити, що приватна торгівля, рік-у-рік меншає; це зобов'язує посилити роботу усій усупільненій системі так, щоб перевищити згадану цифру. Хоч доповнять споживчу кооперацію, інші кооперативні системи, це таки не змінить остаточного результату: промтоварова торгівля сільсько-господарської кооперації повинна взагалі дуже зменшитись через нову роботу, поставлену перед нею директивними органами; кустарна кооперація має поволі відходити від торговельної діяльності; інвалідна кооперація взагалі бере на ринкові невеличку участь, а житлова кооперація працює у вузькій ділянці спеціальних товарів. Отже, годі реально просунути до споживача 1929-30 р. передбачену промтоварову масу, якщо ми хутко не розгорнемо державну роздрібну торгівлю. Розв'язати це питання саме так, треба ще й з інших міркувань. Що поширити промтоварові маси можемо головню коштом ресурсів української промисловости, то „торги“ як щільно зв'язана з цією промисловістю система й будуть саме за тих виконавців директив, які найкраще можуть їх зреалізувати. Крім цього, зможемо легше фінансувати просування додаткової промтоварової маси через держторгівлю як через кооперацію, бо, як промовляє досвід минулого, в держторгівлі хутчіше обігають товари й кошти. Коли простежити в універсальній держторгівлі й споживчій кооперації за пересічно річним балансом 1928-29 р. структуру обігових коштів, що фінансували 100 крб. чистого обороту, 100 крб. балансового залишку (в оборотній частині) і 100 крб. товарного запасу, то одержимо осьякі цифри:

	На 100 крб. чистого обороту		На 100 крб. балансового залишку		На 100 крб. тов. запасу	
	Кооп.	Держторг	Кооп.	Держторг	Кооп.	Держторг
Власні кошти	5,21	2,65	16,8	10,2	38,3	19,8
Кошти людности	0,77	—	2,5	—	5,6	—
Довготерміновий кредит	0,79	—	2,5	—	5,8	—
Банки	—	—	—	—	13,5	14,3
Тов. кредит	—	—	—	—	36,8	65,9
Разом	31,06	23,74	100,0	100,0	100,0	100,0

Отже, питома вага промислових коштів у фінансуванні товарного запасу й усього оборотного залишку за балансом геть вища, ніж у кооперації; але при цьому від хутчішої загальної обіговости на 100 крб. усього чистого обороту держторгівля менш затримує промислові кошти, хоч одночасно удвоє менш затримує свої власні кошти. Що порівняти з наведеними цифрами за той же 1928-29 рік пересічну обіговість товарів і коштів, то по товарах вона становить 49,7 день в споживчій кооперації и 44,0 день в універсальній держторгівлі, а по обігових коштах відповідно 113,4 день і 85,6 день. Отже розрив між обіговістю товарів і коштів, що висловлює марну затримку капіталів у обороті по розрахункових операціях, становить у кооперації 63,7 день, а в держторгівлі 41,6 день. Звичайно, щоб просувати по головних системах додаткову масу в 500 міл. крб., за одночасного дуже інтенсивного зростання сільсько-господарського товарного обороту, треба це зв'язувати взагалі з фінансовим напруженням в окремих торговельних ланках; і тому краще буде, коли б згадане просування фінансувала держторгівля. Отак, на підставі усіх наведених міркувань треба наступного року на багато під-

вишити питому вагу держрозробу в реалізації промтоварів. Це, звичайно, аж ніяк не применшує вагу споживчої кооперації, бож вона — головна товаропровідна система. Тимто, вона не може відмовитись од своєї роботи, що зв'язана з просуванням промтоварів, і її роботу не може до краю замінити держторгівля. Суть цієї роботи позначається особливо в двох моментах: з одного боку кооперація повинна наближувати до сільського споживача торговельну мережу й товарову масу, і цим захоплювати сільський ринок; з другого боку, вона повинна удосконалювати обслуговування сільського споживача, бо він цілком справедливо ремствує, і від цього кепського обслуговування дещо применшується штучно його попит, бо черги й інші невігоди примушують його купувати товар у кооперації аж коли до краю потрібно.

Той стан, в якому перебуває тепер (на 1928-29 р.) сільська мережа, це стан справді трагічний. Тоді, коли увесь усупільнений сектор попередніми роками збільшив свою сільську мережу лише на 1.500 одиниць, мережа приватника зменшилася на 31.425 одиниць. Чи дивно, що число торговельних пропускних пунктів, числом на 1926-27 р. 31 один. на кожні 10.000 сільської людности, 1928-29 р. зменшилося до 14 одиниць на 10.000 людности, що становить понад 700 душ на кожну крамницю. За даними ЦСУ вже 1927-28 рік 50% сіл з людністю від 500—750 чол. не мали цілком крамниць, 28% сіл од 750 до 1.000 чол., і навіть 8% сіл з людністю над 2.500 чол. До того спеціально мережа сільської споживчої кооперації, що пересічно становила 11.050 крамниць, 200 ларків 1926-27 р., 12.603 крамниць й 320 ларків 1927-28 р., та 13.878 крамниць і 490 ларків 1928-29 р., вже цього останнього року не могли впоратися з оборотним навантаженням тих 20.000 приватних підприємств, які 1928-29 р. випали з обороту; тоді коли пересічне навантаження сільспто підвищилось з 40,4 до 41,1 тис. крб. на кожну стаціонарну крамницю, навантаження залишених приватників підвищилось з 7,5 до 15,1 тис. крб., — отже більшу частину обороту вибулих підприємств перехопили собі приватні крамарі, а не кооперація.

Чи дивно, що від отакого стану мережі чимало гіршає і самий склад подаваної селу промтоварової маси: що не досить пропускних пунктів для вдоволення населення навіть у основних промтоварах, то, природно, годі фактично пропонувати йому товари не такого важливого й загального значення. Справді, коли ми порівняємо розподіл дефіцитних промтоварових мас Наркомторгом між містом і селом з розподілом між ними усенького промтоварового обороту за даними ЦСУ, то вийде, що село торгує мало не одними лише дефіцитними товарами. З плянованої маси щорічно збувається на село пересічно 58%, а тимчасом в цілому промтоваровому роздрібному обороті село має рік-у-рік лише 32—33%; орієнтовно порівнявши в абсолютних цифрах (орієнтовно тому, що Наркомторг і ЦСУ вираховували за ріжним методом), побачимо, що приміром 1927-28 року на селі промтоваровий оборот в 755,1 міл. крб. покрито регульованими дефіцитними товарами на 617,9 міл. крб., тобто на 82%, а в місті роздрібний промтоваровий оборот 1558,4 тис. міл. крб. покрито тими же товарами лише на 438,07 міл. крб. або 28%.

Що торговельну мережу поширимо на селі, глибше підійдемо до споживача і що відповідно зменшиться її навантаження попитом на дефіцитні товари, то від цього, засібна, рішуче зміняться методи торгівлі й асортимент, можна буде інтенсивніше постачати сільському споживачеві ті товари, що їх він тепер лише інколи купує в місті чи на ярмарку.

Такі товарні групи, як книжки, санітарно-гігієнічні предмети, декотрі сорти меблі, тощо, можуть дати на селі не один десяток міл. тор-

говельного обороту, якщо їх наблизити до сільського споживача в приступній йому формі та в асортименті скільки йому треба.

Що в місті мережа в абсолютних цифрах геть краща як на селі, даючи 1928-29 року на кожні 10.000 людности 73 одиниці проти 14 на селі, то динамічні співвідношення останніх двох років і тут не на багато одмінні від сільських. Уся мережа усупільненого сектору збільшилась з 12.076 одиниць 1926-27 р. проти 18.202 одиниць 1928-29 р., тобто на 5.926 одиниць (з яких 3.214 наростання припадає на мережу робітничої кооперації); одночасно приватна торговельна мережа зменшилась з 71.485 до 25.389 одиниць, або на 56.096.

Як і на селі, 1928-29 року усупільнена мережа надто мало розвинулась та не могла впоратися з навантаженням вибулих приватних підприємств; тоді, коли в робкоопах пересічне навантаження на стаціонарну одиницю харчової торгівлі підвищилась на 9% (з 93 до 101 тис. крб.), а в нехарчовій торгівлі применшилась на 7% (308 до 286 тис. крб.), навантаження залишених приватників збільшилось на 71% (з 11,8 до 21,4 тис. крб.). При цьому, навіть поряд не на багато підвищеного навантаження робітничої кооперації у харчовій торгівлі, про яке ми щойно згадали, різко погіршала добротність обслуговування, постали черги задовільними товарами, процес продажу перетворився у механічне відпускання, від чого фактично споживач не міг добирати товарів, тощо. Легко збагнути, як ми вже казали, що через ці явища споживач мусив був зменшити свій попит.

Тимто, щоб розгорнути промтоваровий роздріб 1929-30 р., треба і тут конче поважно поширити роздрібну мережу та крім цього посилити експлоатацію торговельної площі в теперішній мережі у виді безперервного тижня, продовження торговельного дня, запровадження конвеєрної системи у зміні продавців, тощо. На підставі цих міркувань контрольні цифри порушують проблему енергійно поширити роздрібну мережу усупільненого сектору в місті й на селі, бо це наступного року одна з центральних проблем в організації товарообороту. Перед споживчою кооперацією стоїть робота: протягом цього року розгорнути на селі понад 6.000, а в місті понад 4500 нових одиниць (включаючи у це число загалом близько 1000 ларків); одночасно мало не 4000 нових одиниць щоб розгорнули інші системи усупільненої торгівлі. Отже, наступного року треба перекрити подальше зменшення приватної торговельної мережі, поширивши на це усупільнений сектор на 12,5 тис. одиниць, що збільшить усю роздрібну мережу на 10.738 одиниць; від цього краще й ширше зможемо охопити далекі села, інтенсивно просувати на село доволіні товари, краще обслуговувати споживача у місті та повніше виявити цьому споживачеві до торг. системи свій попит. Здійснюючи оцей план розгортання мережі, можуть постати в системі споживчої кооперації фінансові утруднення. Проте, аналіза її фінансових показників доводить, що легко можна знайти на це кошти навіть у більших розмірах, як треба, якщо наступного року серйозно зраціоналізувати в кооперативній системі розрахункові операції, і від цього зменшиться розрив між обіговістю товарів і коштами та зменшиться на багато мільонів потреба в оборотнім капіталі. Кооперація передбачає на 1929-30 рік, примноження власних коштів у 111 міль. крб. (зокрема 60 міль. крб. пайових), внесків і цільових вкладів людности в 15,5 міль крб., і довготермінових кредитів у 12,5 міль. крб.—разом 139 міль. крб.; з цих коштів виділяється за проектуванням 81 міль. крб. фінансувати оборот і тільки 41 міль. крб. на майно, де, своєю чергою, більша частина піде на промислове й складське будівництво. Якщо раціоналізацією її розрахунків зменшимо потребу у фінансуванні обороту, то зі згаданих 81 міль. крб.

можна виділити на фінансування розвитку крамничної мережі цілком достатні кошти.

Отже, ми маємо досить підстав сказати, що накреслена система заходів організувати просування товарів і роздрібний товаро-оборот цілком реально забезпечує, що ми зможемо розмістити на ринку додаткову промтоварову масу в 500 міл. крб. Оцим ми і розв'яжемо поставлене перед нами основне завдання: що найкраще вдовольнити наступного року промтоварозий попиту міського й сільського споживача. Та коли це так, то буде дійсний і той прогноз загальної сприятливої ринкової кон'юнктури, яка лівквідує напруження 1928-29 р., що ми його сполучаємо з виконанням цього завдання.

Ми повинні ще висвітлити, які від обставин 1929-30 р. і тих завдань, що їх ставимо цього року перед товарооборотом, будуть витрати товаропросування.

В порядку кон'юнктурних спостережень багато разів вже доведено, що 1925-26 рік не лише у приватній, але й у багатьох ланках усупільненої торгівлі позначився декотрим підвищенням витрат, накладань, ба навіть остаточних продажних цін. При цьому, індекс відпускних цін великої держпромисловости був сталий, а заразом торговельні організації систематично показували підвищення зваженої ціни, в якій вони одержували товари від промисловости: збільшені витрати й накладання торговельних ланок, особливо роздрібних, накладувано на цю підвищену базу і це збільшувало загалом роздрібні ціни на промтовари, що, між іншим, було і в усупільненому секторі тільки в міському роздрібі, а не в сільському.

Орієнтовно розрахувавши цінотворення в розподільній торгівлі за 1927-28 і 1928-29 р., що його зроблено за „методом пропорційних переносів“, і схвалений Укрдержпланом в його працях для вивчення торговельного цінотворення (див. праці Укрдержплану, випуск XVII, О. С. Звоніцький, „Цінотворчі фактори у розподільчій торгівлі України“), дещо висвітлюємо природу цих явищ. Що Україні на багато не поставлено в пляновому порядку промтоварів, від цього 1928-29 р. неминуче перекидаються товаропровідні канали: з одного боку, мало не усі ланки збільшують питому вагу закупівель од дрібної продукції й кустарної кооперації, що дають дорого відпускну вартість; з другого боку, міняється самий характер міжланкової ув'язки, і в ряді ланок збільшується питома вага закупівель од позапланових гуртових посередників (приміром, у посередницькому держгурті зростають унутрішні перекупівлі від таких же посередницьких організацій, подекуди збільшуються складські закупівлі з синдикатських філій коштом транзитного постачання, тощо). Через те, неминуче підвищилась пересічно зважена купівельна ціна в ряді ланок чи менш-більш залишилась стабільною (між роздрібних ланок її стабілізація найдужче позначилась у робкоопах і в посередницькому держроздрібі, тобто, в головних ланках міської роздрібної торгівлі). До цього долучились підвищені ланкові витрати й накладання, що також частинно зв'язані з обставинами поточного зійшлого року: поперше, через різке підвищення харчового постачання, особливо в його нормованій формі, в робкоопах і Спто, коли самі організації не вживали достатніх заходів пристосуватися до нових обставин праці, зменшилась пересічна пропускна спроможність продавця і торговельна площа у вартісному вислові, і тим самим збільшився рівень витрат; подруге, що недопоставлено промтоварів, як ми вже сказали, то зменшилось навантаження промтоварової мережі не коштом кращого обслуговування споживача, а коштом періодичного недовантаження окремих організацій, і через те непродуктивними витратами по мережі й апарату; і потретьє, що в по-

середницькому держроздробі перейдено від спеціальної (головно—технічної, книжкової і аптекарської) торгівлі до універсальної, то дуже зростали податки і одночасно дуже нагромаджувано торговельні зиски; це загалом збільшило ціни, дарма, що не аби як зменшено витрати у цій системі.

Ми цілком свідомо усе це констатуємо тільки як тенденцію і не ілюструємо її конкретними цифрами, бо маємо не досить певні матеріали, які навіть за 1927-28 р. не завжди охоплюють усі організації окресленої ланки і зчаста вони змушували нас обчислювати на підставі міркувань репрезентантів, а за 1928-29 р. навіть для основних ланок споживчої кооперації дані є в звітному виді лише на перший квартал і їх доповнювано для іншого періоду орієнтовними обчисленнями на підставі кон'юнктурних і оперативних даних; чи дивно, що через такий стан матеріалів ми не могли йняти віри цифрам, одержаним від такого обчислення. А втім, треба сказати, що ці цифри досить певно промовляють за наведених тенденцій.

Якже триватиме процес ціноутворення в розподільній торгівлі 1929-30 р.?

Цей процес триватиме в осьяких двох обставинах: що поважно поширимо плянове промтоварове постачання наступного року, то цим зможемо енергійно удосконалювати товаропровідні шляхи і здешевити купівельну ціну товарів у роздрібних ланках; з другого боку, через запроєктовану систему цін в організації товарообороту і, зокрема, у посиленні експлуатації в роздрібі зможемо краще обслуговувати споживача за стабільного пересічного рівня витрат і накладань в роздрібних ланках усупільненого сектору (так у витратах, як і в накладаннях, що вони підвищаться в одних роздрібних ланках, то в інших зменшаться). Тимто, пересічно зважена споживальницька ціна в усьому усупільненому роздробі, яка 1928-29 р. орієнтовно підвищилась коштом торговельного ціноутворення + 0,2%, 1929-30 р. має зменшитись коштом торговельного ціноутворення (не зважаючи на зменшення відпускних цін в промисловості) на 2,3% проти 1928-29 р., або 2,1% до вихідного року п'ятирічки.

Коли ми порівняємо з показниками п'ятирічного пляну основні головні показники, одержані за контрольними цифрами для 1929-30 р., то матимемо такі результати.

П'ятирічка передбачала, що 1928-29 р. примножиться роздрібна промтоварова маса в 9,7%, а для 1932-33 р.—в 76,0% проти 1927-28 р.; дарма, що прогиб 1928-29 р. перевищив передбачуваний (примноження лише в 4,3%), 2-го року п'ятирічки ми маємо до вихідного року динаміку роздрібної промтоварової маси + 30,8%.

П'ятирічка передбачила, що 1932-33 року роздрібна ціна зменшиться коштом торговельного ціноутворення в 7,5%, з яких 2,2%, треба було виконати 1928-29 р.; дарма, що 1928-29 р. (навіпаки) збільшилась пересічно зважена роздрібна ціна усупільненого сектору коштом торговельного ціноутворення на 0,2%, 1929-30 р. ціну знижено на 2,1% до вихідного року.

На підставі оцих результативних показників ми можемо в галузі промтоварового обігу змалювати 1929-30 р., як його позначено в контрольних цифрах, загалом так: рік, в якому ми подужуємо прогиб—це рік від несприятливої кон'юнктури попереднього року—і посилюємо темпи, накреслені за п'ятирічним пляном.

М. СТАСЮК

До теорії застою птахівництва

В № 6 „Господарство України“ за цей рік вміщено статтю І. Маєвського під заголовком „До п'ятирічного пляну будівництва Кооптау“.

Критику пляну будівництва та розвитку птахівництва І. Маєвський переводить надзвичайно однобічно й пристрасно, виходячи з песимістичного настрою відносно можливості розвитку птахівництва та його індустріялізації на протязі ближчої п'ятирічки.

Критика пляну будівництва у Маєвського спирається на таких посилках: сучасна продукція яйця й птиці, по обрахунках Держпляну, перебільшена в два з лишком рази проти дійсної; птахівництво на Україні переживає застій, і розвиток його неможливий через нерентабельність в наслідок низької продуктивності птиці та найнижчих в світі заготовчих цін. Збільшити рентабельність через підвищення продуктивності неможливо, бо, як показує американська практика, для цього потрібні декілька десятків років; через те товарова маса яйця на протязі п'ятирічки не має тенденції до зросту й залишається на кінець п'ятирічки на рівні 1927-28 року; розвиток птахо-м'ясної продукції неможливий через те, що м'ясна продукція є відход яєчної, а стадо, в наслідок нерентабельності яєчної продукції, зростати не може; крім того, коли б яєчна продукція зростала й товарова маса пташиного м'яса збільшувалась, вона не мігла б знайти ринку через те, що попит на пташине м'ясо міського населення невеликий через низьку якість — низьку калорійність пташиного м'яса, що підтверджується надзвичайно низькими цифрами споживання пташиного м'яса американським і західноєвропейським міським населенням.

Як результат цих принципових установок, автор заперечує проти пляну будівництва, складеного Держпляном, бо у цього пляну немає матеріальної бази через значне зменшення проти обрахунку Держпляну товарової маси яйця й птиці.

По суті ж самого будівництва І. Маєвський обмежується лише кількома зауваженнями, а саме: що будівля за дорогого типу, якого не знають ні західна Європа, ні Америка, та що будівля племенного значіння не відповідає тим завданням, які, на думку Маєвського, мусить ставити перед собою на Україні племенна робота.

Цей свій песимістичний підхід до розвитку птахівництва на Україні й Маєвський будує, як побачимо далі, на неправильних, часто збудованих на грубих цифрових помилках, предположках. Таких помилок, як показала перевірка статті Маєвського, дуже багато виявлено, а ще може більше зосталось невиявлених, бо перевірка надзвичайно утруднюється тим, що автор не вважає зовсім за потрібне, наводячи будь-які цифри, зазначати джерела, з яких ці цифри взято.

З першого ж абзацу статті, в якому Маєвський подає відомості про товарову масу яйця й птиці по п'ятирічному пляну, він допускає грубу помилку, а саме: замість товарової маси пташиного м'яса, він наводить цифру валової продукції пташиного м'яса, що збільшує дійсну цифру

Від Редакції. Вміщуючи статті т. Стасюка і т. Маєвського редакція вважає, що дискусію не закінчено і запрошує спеціалістів (особливо з Наркомзему) висловитися за найкращі шляхи розвитку птахівництва у нашій країні.

майже в два рази. І далі, замість товарової маси яйця, він подає пропускну здібність яєчних склепів, що зменшує дійсну товарову масу в півтора рази.

Для складання п'ятирічного пляну була директива Союзного Держпляну подвоїти пташине стадо; Український Держплан намітив збільшення птахівничого стада на Україні замість запропонованих Кооптахом 70% приросту, лише 24,5%. Цей темп, якого ухвалив і Наркомзем, приводить Маєвського в жах і він пише, що „Кооптах і досі не поклопотався довести, що його твердження мають хоч якусь фактичну основу (ст. 117).

Хоч Кооптах формально не відповідає за прийнятті Держпляном цифри птахівничого стада й ухвалений Держпляном темп зросту стада, всеж ми вважаємо за необхідне привести тут кілька цифр, щоб показати, що нічого страшного в прийнятті Держпляном темпі збільшення на протязі п'ятирічки пташиного стада немає, й Маєвському досить було б заглянути хоч би в книжку проф. Тутунова „Яйцепромышленность“ (ст. 11), щоб побачити можливість в умовах капіталістичного господарства, навіть при відсутності плянового регулювання, збільшити птахівниче стадо в умовах упорядкування й кооперативізації яйцеторгівлі (за 5-6 років на 50—100%).

Країна	Рік	Розмір стада курей	Рік	Розмір стада курей	% приросту
Данія	1893	5.586 т.	1898	8.767 т.	51
Голандія	1904	4.935 т.	1910	9.718 т.	98

Це факти передвоєнного часу, але й після війни ми маємо значний приріст пташиного стада; в Німеччині за 2 роки з 1925 по 1927 р. курине стадо збільшилось на 11,3%, в Данії з 1921 по 1923 р. на 13%, нарешті, у нас на Україні, по відомостях ЦСУ, за один рік з 1926 на 1927 р. приріст стада склав 22%. Характерно, що Маєвський, наводячи в своїй статті відомості про рух стада по даних ЦСУ, обриває ці відомості на 1926 році й не приводить відомостей за 1927 р.— можна гадати, що це зроблено через те, що відомості про кількість стада в 1927 р. заперечували виставлену Маєвським думку про незмінний розмір куриного стада на Україні на протязі багатьох років.

Коли значний приріст пташиного стада можливий за короткий час в капіталістичних державах, то чому ж Маєвський вважає його за неможливий в Радянській пляновій Державі. Відповідь на запитання знайдемо нижче.

Складання п'ятирічного пляну розвитку птахівництва неможливе без складання яєчно-птахівничого балансу. Основні показники потрібні для цього — середня носкість і розмір стада у нас ще недостатньо точно визначена, а через те кожного року, при складанні такого балансу, багато витрачається часу робітниками ЦСУ, Наркомторгу, Наркомзему и Кооптаху й багацько ведеться балачок про методологію складання балансу. При оцінці сучасного стану птахівництва й перспектив його розвитку на протязі п'ятирічки І. Маєвський не міг поминути питання про методику складання яєчного балансу, й навіть сам склав такий баланс за 1927-28 р. При складанні яєчного балансу на 1927-28 рік Маєвський прийняв кількість в 52 яйця на рік на одну курку (на підставі видання НКЗ 102 селянськ. бюджет.) і кількість курок 35 млн. голів; шляхом перемноження цих двох цифр яєчна продукція визначилась, по підрахунках Маєвського, за 1927-28 рік в 1820 млн. яєць, або на 40% менше ніж Держпляном вираховано для того ж року — 2829 млн. яєць. Різниця між обрахунками Маєвського та обрахунками Держпляну складає трохи

більше мільярда яєць, але й Маєвський такою різницею не задовольняється й зробив за власного підрахунку „невелику“ поправочку й зменшив вираховану ним самим цифру яєчної продукції усього на $\frac{1}{3}$, або до 1.200 млн. яєць.

Які ж причини спонукнули Маєвського зробити таку колосальну поправку до власного підрахунку?

Ця поправка Маєвського зроблена в наслідок екскурсу до Західної Європи й Америки, й після спроби Маєвського скласти яєчні баянси для Англії, Німеччини, Сполучених Штатів і Данії, це Маєвському не вдалось, яєчні баянси не були зведені й, як він пише, виявилось, що метод складання „яєчного баянса, обчислений, перемножуванням пересічної носкості на кількість курей невірний“, що „поки не знайдено точнішого методу обчислення яєчного баянсу, числа добуті вищезазначеним методом треба зменшувати на $\frac{1}{4}$ або й на $\frac{1}{2}$ — залежно від інших показників: торгових, побутових і загально-економічних“ (ст. 124). І далі „коли б яєчний баянс інших країн справді відповідав би числу курей, помноженому на пересічну несучість, то тоді б не було міжнародної яєчної торгівлі, бо всі імпортні країни були б досить забезпечені яйцем власної продукції“ (ст. 123).

Ми спробували вяснити причину, через яку й Маєвському не поталанило скласти яєчні баянси по Англії, Німеччині й Сполучених Штатах. Вяснилось, що метод складання яєчного баянсу в невдачі Маєвського не винний, а винний сам Маєвський, бо він при складанні баянсу користувався невірними цифрами куриного стада.

При складанні яєчного баянсу Великобританії Маєвський прийняв кількість куриного стада в 50 млн. голів. Звідки автор взяв ці цифри, ми не знаємо, можливо, що він дорахував до англійського стада Ірландське, а баянс споживання бере для Англії й Уэльса. Максимальна кількість куриного стада, яка значиться в статистичних матеріалах, була для Англії й Уэльса в 1924 році 30.755 тис. голів (Report on the Marketing of Poultry in England and Wales). Як бачимо, вже на початку чимала різниця з прийнятої Маєвським цифри, але й ця цифра куриного стада не може бути прийнята в основу вираховання яєчної продукції, бо в це число входять і курчата, виведені в році перепису, а перепис в Англії робиться 4 червня й таких курчат в 1914 році було майже половина куриного, показаного по перепису, стада, а саме: 15.123 тис., а дорослої птиці, виведеної в минулому році, тільки 15.623 тис.

У виданню Англійського Міністерства хліборобства й рибництва „Report on Egg Marketing in England and Wales“ зроблено підрахунок яєчного баянсу й от як про це написано: „продукція Англії й Уэльса для 1924 року визначена в 1.800 млн. яєць (а не в 5.000 млн. яєць, як це вирахував Маєвський М. С.). Цифри спираються на зібраних відомостях про носкість за рік і кількість птиці в сільських господарствах Англії й Уэльсу. Куриного стада старше року було трохи більше за 15 млн. голів, з них $13\frac{3}{4}$ млн. курок. При середньо-річній продукції в 100 яєць на 1 курку, загальна продукція сільських господарств буде 1375 млн. яєць. Звичайно, додається принаймні ще одна третина на продукцію курок, що її тримають птахівничі господарства менше одного акру землі та міське й приміське населення“.

Кількість імпорту яйця в 1924 р. (ст. 7) була 2.433 млн. яєць. Ре-експорт — 33 млн. і загальне споживання — 4.200 млн. яєць. Як бачимо, баянс зведено цілком правильно, бо ці господарства, що мають 1 акра землі, не ураховують с.-г. перспектив.

При складанні яєчного баянсу по Німеччині І. Маєвський допустив дві помилки: першу ту, що невірно порахував кількість несущок, бо не

виключив з кількості куриного стада півнів і каплунів, а другу — допустив описку в сумі споживання яйця й прийняв її в 5.600 млн. яєць замість 7.600 млн. (63 $\frac{1}{2}$ млн. мешканців по 117 яєць на рік (Report стор. 112). Коли зробити ці поправки по Німеччині, то, власно, продукція яйця в Німеччині визначиться 4.900 млн. (61,2 млн. курок по 80 яєць) та імпорт в 2.700 млн., разом 7.600 млн., що відповідає кількості споживання.

І по Сполучених Штатах у Маєвського маються дві помилок — кількість стада Маєвським прийнята в 520 млн. голів замість 427 млн., які значуться по цензу 1925 року, і носкість в 65 яєць замість 55 яєць, які получаются при поділі зазначеної в цензі продукції за 1924 рік на кількість куриного стада на 1 січня 1925 року.

З підрахунком яєчного балансу по Данії у Маєвського трапилась та сама помилка, що й при підрахунку Великобританського балансу, і Маєвський не урахував того, що в Данії сільсько-господарський цenz провадиться 15 липня, а в кількість птиці включаються не лише доросле стадо, а й молодняк.

Ми не мали можливості виділити з куриного стада курчат за останні роки, але зробили це по тих роках, де це були у нас матеріали, й получилась ось яка картина (в тис. голів):

Рік перепису	Курок та півнів	Курчат	Разом куриного стада
1920	6731,8	7261,0	13992,8
1922	9264,0	9420,0	19184,0
1923	10600,0	9400,0	20000,0
1924	10679,9	9604,1	20284,0

Отже кількість курок в Данії в два рази менше, ніж прийняв Маєвський, і „торгові, побутові і загально-економічні показники“ не при чому, тому що у Маєвського не зійшовся баланс по Данії.

І. Маєвський, як ми вже згадували, вирахував українську продукцію яйця на 1927-28 р. в 1200 млн. яйця. Цю продукцію він розподіляє на дві частини (ст. 123, 124)—900 млн. плянова заготовка й 300 млн. селянське споживання.

По розгубленості, І. Маєвський забув про неплянове міське постачання, про те яйце, яке купується господарками на базарах, у перекупщиць, та про те яйце, яке приватник вивозив з України. Таке неплянове постачання міського населення по нормах Держпляну визначається з 500 з гаком мільйонів. Забув І. Маєвський і про потребу в яйці для репродукції. Коли ж він не забув про це, то це яйце треба відрахувати з 300 млн. селянського споживання. Коли взяти навіть применшені підрахунки Маєвського про щорічний вивод молодняка—52 млн. (стор. 124), то й тоді потреба в яйці для репродукції складатиме коло 100 млн. яєць. І залишається усього на селянське споживання 200 млн. яєць, або 8 штук на душу. Це в чотири рази менше тієї норми, яка прийнята Держпляном. Видання Наркомзему (102 селянських бюджетів), якими Маєвський користувався для визначення носкості, дають споживання яйця на душу 61,7 штук. Таким чином, цифра прийнята Маєвським для сільського споживання, в кілька разів применшена, вирахована Маєвським продукція в 1.200 млн. явно невірна й недостатня для задоволення фактичного споживання української людності та експорту за межі України, а цифри Держпляну відносно продукції яйця є цілком правдивими. Низький розмір яєчної продукції був Маєвському потрібний для того, щоб уґрунтувати свій тезис про злиднення сучасного українського птахівництва та про безрадісні його перспективи на протязі п'ятиріччя.

Чим пояснює Маєвський таке сучасне становище птахівництва?

Для відповіді маємо слово авторові (стор. 119):—застій у нашому птахівництві діється низькою продуктивністю курей. Курка за рік з'їдає від 85 до 110 фунтів зерна (залежно від її ваги та продуктивності), себ-то пересічно по $2\frac{1}{2}$ пуд. зерна; продукція її на рік щось із 50 шт. яєць; рахуючи вартість зерна по 1 крб. за пуд, а заготовчу ціну десятка яєць 32 коп., маємо, що держати одну курку (у промисловому господарстві) коштує 2 крб. 50 коп., з них продукція покриває 1 крб. 60 коп., а значить, кожна курка дає пересічно по 90 коп. збитку. Тим-то у нас ніколи не було й немає ні одного промислового господарства“.

Але, як видно зі статті Маєвського, наше горе не в самій низькій носкості селянської курки, бо і Маєвський заявляє (стор. 121) „у всіх зернових штатах, в тім числі в такому передовому, як Міннезота, несучість не досягає 60 яєць, і ці штати ставлять собі чергове завдання довести її протягом декількох років до 60“.

Виходить, що по висоті носкості і Україна і зернові штати варті один одного; чому ж тоді в цих штатах мається багато промислових птахівничих господарств, а на Україні їх не було й немає. Причина в тому, що на Україні „надмірно вже низькі яйцезаготовчі ціни (найнижчі в світі“) (стор. 121).

Та чи дійсно ж у нас, як про це заявляє Маєвський, такі вже низькі, найнижчі в світі, заготовчі ціни на яйце?

Для рентабельності птахівничого господарства важні не висота само по собі цін на яйце, а співвідношення ціни на яйце та корма. У нас під руками мається брошура *The Feed Purchasing Power of a Heneggproduction* Місурійської сільсько-господарської дослідної станції, яка трактує питання покупної сили яйця по відношенню до кормів. Ми її використаємо для того, щоб освітлити питання, чи велика різниця в співвідношенні яєчних і кормових цін на Україні та в Місурі. Цей штат належить до найбільш птахівничих штатів (в 1922 році він займав четверте місце по відправці яйця—1734,6 тис. американських скриньок, або 4.335 наших вагонів).

За базу для порівняння співвідношення цін на яйце й корма, Місурійська станція бере мішанку такого складу: 5 частин кукурудзи, 3 частини пшениці й 3 частини вівса. В 1927 році, останньому році, за який подані в брошурі відомості, 100 англійських фунтів такої мішанки коштували 1 долар 62 цента (стор. 9), що при паритеті 1 дол. = 1 крб. 92 коп. дає ціну на пуд 110,1 коп. В 1927-28 році вартість такої мішанки на Україні по твердих цінах була 86 коп. за пуд, або на 24,1 коп. дешевше ніж в Америці. В переводі на відсотки—на 21,9% менше. Пересічно річна фермерська ціна за дюжину яєць в Місурі була 21,5 цента, або 41,7 коп., а на Україні за дюжину 37,6 коп., або на 9,8% нижче ніж в Місурі. Отож, реальна яєчна ціна по відношенню до кормів у нас була на 11,5% вище ніж в Місурі. Таким чином, заявка І. Маєвського про те, що українські заготовчі ціни найнижчі в світі, неправдива, бо вони по відношенню до кормів вище ніж в Місурі.

Нижче ми наводимо табличку, з якої видно, що в окремі місяці навіть абсолютні Місурійські ціни на яйце нижчі за українські.

	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Україна	52,7	41,8	33,1	30,4	31,8	31,8	34,8	40,4	41,8
Місурі	48,0	36,5	36,5	34,6	30,7	34,6	40,3	53,3	63,4

Ці ціни на 1927 рік в копійках за дюжину.

В лютому, березні й липні українські заготовчі ціни на яйця були вищі за Місурійські фермерські ціни. В квітні, травні й липні на 19,13% нижчі. З серпня починається вже значне розходження в цінах на Україні й в Місурі, й осінні ціни в Місурі стоять значно вищі ніж на Україні.

Нами було проведено підрахунок, по нормах Маєвського на корма й носкість, рентабельности птахівництва в Місурі й одержана така таблиця, яка характеризує цілком безвідрадную картину, як для останніх років, так і для передвійськового часу.

Р І К	Вартість 100 анг.фунт. корму долар. (ст. 9)	Ціна за дю- жину яєць цент. (ст. 6)	Вартість 2 1/2 пуд. кормів цент.	Виручка за 50 яєць цент.	Збиток центів
1910	1,28	18,4	113	75,9	37,1
1911	1,15	13,7	102	57,1	44,9
1912	1,36	18,0	119	75,0	44,0
1913	1,23	16,3	109	67,9	41,0
1924	1,71	22,4	151	93,3	57,7
1925	1,96	26,4	173	110,0	63,0
1926	1,50	24,6	133	101,7	30,3
1927	1,62	21,5	143	89,6	53,4

Жахлива картина. Місурійська куриця по нормах Маєвського на корма й цінах на яйце так само збиткова, як і наша, й дає від 60 до 1 крб. 26 коп. збитку.

Коли норми Маєвського вірні, то як же могло розвиватися промислове птахівництво в Місурі. Коли ж промислове птахівництво в Місурі розвивалось, то, значить, Маєвського норма не відповідає дійсності. Почнемо з кормової норми, яка Маєвським встановлена в круглій цифрі в 100 фун. на голову при носкості в 50 яєць. Звідки Маєвським взято цю норму, в статті не зазначено. Ті ж матеріяли, що мають у нашому розпорядженні, говорять, що фактичні витрати корма на одну курку навіть більш значно вищої носкості, ніж прийнята Маєвським, менші за його норму.

Так, на Н'ю Джерсейських фермах ми маємо за низку років таку картину (на одну курку):

	1920-21 р.	1921-22 р.	1922-23 р.	1923-24 р.	1924-25 р.
Носкість (яєць)	132,8	142,1	142,6	140,6	144,5
Зерна (англ. фун.) . . .	40,2	41,5	43,3	44,4	45,7
Мішанки (англ. фун.) . .	36,1	35,2	32,2	30,3	28,5
Разом корму	76,3	76,7	75,5	74,7	74,2
В переводі на наші фунти	84,2	84,6	83,3	82,4	81,9

(„The First two Years Vinelands Contectst — стор. 83“).

Як бачимо, при носкості в три рази більшій, фактичні витрати корму на 15—17 фунтів нижчі ніж по нормі Маєвського.

У нас мається під руками відчит про Н'ю-Йоркський конкурс яйценоскості за 1927-28 рік, з якого ми наводимо відомості про носкість по породах (стор. 23, 25) та витрати кормів

	Б. Легорн.	Б. Плімут-Рок	Б. Віандот
Носкість (яєць) . . .	163,0	152,6	84,4
Зерна анг. (фун.) . .	33,2	43,7	34,2
Мішанки (анг. фун.) .	37,8	37,3	36,8
Разом корму (анг. фун.) . . .	71,0	81,0	61,0
В переводі на наші фунти корму . . .	78,3	89,3	67,3
Вага курки (наших фунтів)	4,3	8,0	4,8

Як бачимо, навіть 8 фунтові плімутрочки при носкості в 150 яєць потребували корму усього 89,3 фун. Віандотка вагою в 4,8 фунт. при носкості в 84 яйця обходилася усього 67,3 фунт. корму. Коли це так, то для нашої курки, що важить 4 5 фунт. і несе 50—60 яєць, за глаза буде досить 55—60 фунтів корму в промислових птахівничих господарствах.

Наводимо ще відомості про зміну витрат корму в залежності від висоти носкості на першому двохрічному Вайнландському конкурсі яйценоскості.

	200—220	180—200	160—180	140—160	120—140	100—120	80—100
Носкість	200—220	180—200	160—180	140—160	120—140	100—120	80—100
Корм. анг. фун. . . .	82,5	82,4	78,8	80,4	78,7	76,0	69,0
„ н-фун.	91,0	90,9	86,9	88,7	86,8	83,8	76,1

На цьому конкурсі були як легкі, так і важкі породи й по носкості од 80 до 100 яєць; витрата корму складала приблизно $\frac{3}{4}$ норми корму Маєвського,

Щоб закінчити питання про норму корму ми подаємо фактичні витрати на корм для легких і тяжких порід, як для молодок, так і для перярок. Ці відомості взяті з американського хліборобчого справочника за 1924 рік (стор. 399) видання департаменту хліборобства й являється результатом дослідів федеральної експериментальної станції в Вель-віллі,

	Загально-корисн.		Легорни	
	Мо-лодки	Пе-реарки	Мо-лодки	Пе-реарки
Корм на дюжину яєць	6,8	9,8	5,2	5,5
Носкість (яєць)	129,8	85,9	140,0	121,3
Витрата корму (анг. фун.) . .	73,7	70,2	70,7	55,7
Витрата корму (н-фунтів) . .	81,3	77,4	66,8	61,4

Коли ми зробимо підрахунок рентабельности птахівництва при носкості в 50—60 яєць і при витраті корму в 60 фунт. й ціні на кормі 86 коп., то при заготовчій ціні на яйце з 31 коп. матимемо такий прибуток: витрата на корм 1 крб. 29 коп., виручка 1 крб. 55 коп. і умовно

чистий прибуток 26 коп. — при носкості в 50 яєць. Витрата на корм 1 крб. 29 коп., виручка 1 крб. 86 коп. і умовно-чистий прибуток 57 коп. — при носкості в 60 яєць на рік.

Отже, виходить, що вже при низькій продуктивності є перспективи для розвитку промислового птахівництва, а тому посилка Маєвського про застій в птахівництві на протязі п'ятирічки цілком необґрунтована; та коли висунуті Маєвським заперечення проти можливості розвитку птахівництва через його нерентабельність відпадають, можна рахувати намічений Держпланом темп росту продукції товарової маси оправданим, а базу для будівництва достатньо забезпеченою.

Маєвським висловлені такі заперечення щодо самої суті будівництва (стор. 117) „Американські птахівничі кооперативи свої підприємства (склади, птицевідгодівельні пункти, тощо) розтошовують у дерев'яних сараях“; „надзвичайно скромно обладнована яєчна торгівля в Данії й яйце переробляють в звичайних сараях“; „так само в недорогих і звичайних приміщеннях переробляється яйце та відгодовують і обробляють птицю й в Англії. А про інші бідніші країни нема чого й казати: скрізь по них підприємства торгівлі яйцем і птицею визначаються великою скромністю цих споруджень“.

Загальний фон намальованої Маєвським картини вірний, але за кордоном значна частина откорму переводиться на фермах, а в Сполучених Штатах, а почасти і в Європі, за останні часи відбувається процес відокремлення відгодівлі птиці в окрему індустріальну галузь, особливо цей процес викристалізувався в зернових штатах. Щоб читач міг мати уявлення, які нині будуються в зернових штатах „ближчого заходу“ птахояєшні комбінати, досить подивитися на фотографію 6 поверхового „птахиного будинку Сеймуровської складочної кампанії (Liprencott Poultry Production ст. 43), в якому містяться всі підприємства, що ми розуміємо під назвою „птахівничий комбінат“.

Але не лише акційні товариства будують в Америці великі відкормочні спорудження. Це роблять і кооперативи. В виданому Вашингтонською яєчно-птаховничою спілкою „Ashiwement“ (ст. 8) подано фотографію будинків, в яких міститься Правління й філії спілки. З цих будинків лише один одноповерховий, решта від двох до чотирьох поверхів.

Ми дозволяємо собі тут процитувати опис будинку, в якому віститься Правління й підприємства спілки (стор. 9): „Це спорудження є одне з найбільш повно й добре обладнованих в Сполучених Державах. Цоколь, фундамент і чотири поверхи дають 6 рівнів для переведення операцій. Будинок розташовано на березі океану й на під'їздній колії. Будинок містить в собі устаткування для відкорму, упаковки і збереження птиці, перевірки, чистки й збереження яйця, яйцездобувальню й виробництво мороженого яйця. Пропускна здібність цього комбінату 30 тис. голів птиці і 10 тисяч скриньок по 360 яєць у тиждень (25 вагонів).

При балянсі Вашингтонської спілки на 1-І 1929 р. в 4,14 мил. доларів 1,56 мил. долар. або майже 40% вкладено в будівлі та устаткування.

Але не лише в Америці будують грандіозні індустріялізовані кормушки. Так, згідно повідомлення видання англійського міністерства хліборобства „Report on the Marketing“... в Південній Ірландії збудовано на американський лад дві кормушки (стор. 21); у Франції в департаменті Вандея (стор. 26) організована велика кормушка американського типу. Кілька таких кормушек існує в Італії, Венгрії й Юго-Славії (стор. 27).

Коли ми маємо сучасний американський індустріялізований тип яєчно-птахівничого комбінату, який являється технічно-економічно більш доцільним, то непотрібно будувати кустарного типу кормушки, як цього пропонує Маєвський. І не лише Україна стала на цей шлях, а й РСФРР яка по п'ятирічці має збудувати в два рази більшу кількість комбінатів американського типу, ніж Україна.

Щодо типу будівель відкормочних підприємств Маєвський (стор. 125) висловлюється за дешевий спрощений тип, і приймає, що вартість такого роду будівель для відкорму 8.000.000 на рік буде коштувати 860.000 карб., що дає на голову пропускну здібності $10^{3/4}$ коп. вартості будівель. Нажаль, Маєвський не зазначає, скільки він припускає оборотів на рік в одкормочному підприємстві. Коли прийняти 8 оборотів на рік, то вартість будівель відкормочного підприємства на одну голову одноразової посадки по нормах Маєвського виносиме 86 коп. Звідки взяв Маєвський свої норми, він не зазначає, не вказує він також, яку приймає на одну голову кубатуру відкормочного підприємства, а тому важко перевірити правильність наведеної Маєвським норми.

Скількиж коштує закордоном відкормочне помешкання? У нас є матеріали про вартість відкормочних підприємств в Англії для кустарного, так званого, одноробітничового відкормочного підприємства. Кормушка з одноразовою посадкою 360—450 голів коштує ¹⁾ разом з цементною, потрібною для підтримки чистоти, долівкою 110 фунт. стерлінгів, а з обладнанням та клітками 150 фунт. стерлінгів, себ то, приблизно, $1^{1/2}$ тис. карб. На голову одноразової посадки це дає 3 карб. 33 коп.—4 карб. 16 коп., або в 4—5 разів більше приведеної Маєвським норми.

Вартість кормушки Комбінату „Кооптаха“ в Зінов'ївському на 46 000 голів одноразової посадки—45.000 карб., або на голову 98 коп. Різниця з нормою Маєвського не така вже велика. Проте, крім кормушки потрібні ще допоміжні будівлі та спорудження (склади для корму й тари, різниці, водогін і т. інш.), а вартість їх дає на одну голову теж стільки, скільки коштує сама кормушка. Нарешті, вартість кліток складає на одну голову 60 коп., і вся вартість обладнання й будівель виносить 2 карб. 58 коп., або на 20—60% нижче англійських норм для кустарного спрощеного типу відкормочного підприємства, дешевизну якого так вихваляв Маєвський.

Порівнююча з англійською кустарною дешевизна будівель Комбінатів Кооптаха не являє з себе нічого особливо дивного, бо завжди кубатура великої будівлі коштує дешевше ніж дрібної.

До речі тут буде спинитися над питанням про висоту накладних витрат Кооптаху, які підкреслює т. Маєвський на стор. 121.

У нас є змога порівняти накладні витрати Кооптаху й Вашингтонської яєчно-птахівничої спілки. Ця спілка в 1928 році мала на 10 склепах заготовку 32,44 міл. дюжин, або 2706 наших вагонів, та 2,72 міл. англ. фунт. птиці та поставила своїм членам $7^{1/2}$ міл. пуд. корму Кооптах за 1928 рік при 73 складах заготовив 4.104 вагонів яйця та 3,78 міл. голів птиці. Таким робом яєшні заготовки Вашингтонської спілки склали $2/3$ заготовки Кооптаху, а нагрузка на 1 sklep була 271 вагон тоді як у Кооптаху тільки 56.

При меншій нарузці на sklep у Кооптаху накладні витрати, природньо, мусили бути більше, ніж у Вашингтонської спілки, але порівняння накладних витрат на 1928 рік Кооптаху й Вашингтонської Спілки дає таку картину:

¹⁾ The Harpers Adams Utility Poultry Journal 1927-28 стр. 541.

	На 1 дюжину яйця		
	Кооптах Експортне яйце Коп.	Вашинг. Спілка ¹⁾ Центів	Коп.
Усі накладні витрати,			
крім банківських	4.608	2.425	4,656
Банківські	1.083	—	—
Тара	1.817	1.420	2.763
	9.908	3.846	7.419

Ст. тара у Кооптаху в $1\frac{1}{2}$ рази вище проти цієї статті у Вашингтонської спілки, щож до решти накладних витрат, то вони у Кооптаху незначно менше, ніж у Вашингтонської Спілки, й це при 5 раз меншій нагрузці на склад. Ми думаємо, що наведені вище порівняльні цифри мусять показати повну безпідставність заяви Маєвського про великі накладні витрати Кооптаху.

Далі ще декілька зауважень з приводу тезиса Маєвського про незначну роль у харчуванні міського населення пташиного м'яса та низку калорійність його.

Маєвський на стор. 124-5 пише „Пташине м'ясо відіграє невелику роль у харчуванні теперішнього міського населення: це харч зовсім не задовільний для людей фізичної праці, бо він легко засвоюється й мало калорійний, він годиться на харч людям гулящим, хворим, кволим, або для праздникової страви. В Америці міське населення споживає 5 фунтів птиці на душу за рік.

Надзвичайно відсталий погляд Маєвського, що людність індустріяльного місця є люди тяжкої фізичної праці; сучасний індустріяльний робітник витрачає не стільки фізичної сили, як нервової енергії, і потребує їжу, що більш легко засвоюється, чим і пояснюється зріст м'яса в харчуванні міста. Отже, легка засвоїмість пташиного м'яса не є дефект, що ж до меншої калорійності м'яса птиці, то Маєвський не зазначає джерел на підставі яких він робить такий висновок. Наскільки ми знаємо, справа стоїть зовсім інакше. В великій товаровознавчій праці про продукти птахівництва „Marketing Poultry ben Eare W. Benjamin (ст. 274-5) наводиться такі відомості про процент протеїна, процент жирів і калорійність різних сортів м'яса. Подаємо нижче табличку

	% протеїна	% жиру	Калорій в англ. фун.
Курчата ціла тушка	17,8	7,2	615
Каплуни „ „	17,7	17,5	1.035
Індики „ „	19,0	16,2	1.005
Качки „ „	15,4	16,0	930
Зелена качка „	12,0	28,0	1.360
Зелений гусь „	13,6	31,6	1.535
Гуси „ „	14,8	25,5	1.310
Яловичина (філей)	16,5	16,1	955
Баранина (нога)	15,1	14,7	875
Свинина (корейка)	13,4	24,2	1.203

¹⁾ Відомості про Вашингтонську Спілку взято з № журналу Спілки („Washkoegg“) від 19-го лютого б. р. Відсутність статті банківських витрат у Вашингтонській Спілці пояснюється тим, що з загальної суми балансу в 4,17 міль. доларів на власний капітал припадає 2,97 міль. доларів, або 72% і Спілка майже не користується банківським кредитом.

Як бачимо, тільки м'ясо курчат дає нижчу калорійність, ніж яловичина чи баранина. Це пояснюється низьким відсотком жирів в м'ясі курчат (7,2). Зовсім інакше стоїть справа з калорійністю м'яса дорослої птиці. Качки дають майже однакову калорійність з яловичиною, каплун і індики вищу калорійність від калорійності яловичини, а зелені качки, гуси і особливо зелені гуси значно більшу калорійність, ніж свинина.

В цій таблиці не подано відомостей про дорослих курей, але у Ліпінкета (Poultry Production стр. 400), подані відомості про % протеїна, жиру в м'ясі переярки Легорн, а саме—17% жиру і 21,6% протеїна, що дасть калорійну вартість трошки більше за калорійну вартість каплуна, приблизно 1050—1100 калорій. Слід також відзначити що по цій таблиці подано відомостей для цілих пташиних тушок, а м'ясо рогатої худоби свиней і овець взято для порівняння в найкращій частині.

Таким чином не низька калорійність, а недостатня покупна здібність робочої класи стає на перешкоді росту споживання пташиного м'яса в містах. Звідки взяв Маєвський норму 5 фун. м'яса для американського міста, він не зазначив, але у квітневому номері біжучого року журналу „Reliable Poultry Journal“ стор. 108, подано споживання пташиного м'яса за 1928 рік для Н'ю-Йорка. Воно складається з 377,9 міл. англ. фунтов, в тому числі 194,4 міл. битої птиці. В переводі на наші фунти це дає відповідно 427 і 220 міл. фунт. Людність Н'ю-Йорку в 6 міл.: себ-то виходить, на голову людности споживання на рік пташиного м'яса 71 фун.; з них 36 $\frac{1}{2}$ фунт. битої птиці. Дистанція з нормою Маєвського величезного масштабу. Для інших міст ми не маємо відомостей про повне споживання пташиного м'яса. Маємо відомості лише для битої птиці і то для 1922 року (Фермеровський бюлетень № 1374 стор. 3), а саме: 73,66 міл. англ. фунт. для Чикаго при населенні в 2,7 міл. або 30 фун. на душу, для Бостона—41,56 міл. англ. фунт., що дає на душу 65,6 наших фунтів, а ще треба додати споживання живої птиці.

Варто відзначити, що по Н'ю-Йорку споживання битої птиці зросло за 6 років з 1922 до 1928 зі 138,2 міл. англ. фунт. до 1944, або на 56,2 міл. чи на 40%.

До речі зазначити, що і наведені Маєвським цифри споживання сільського населення в Америці в 35 фунт. пташиного м'яса на душу теж не точні; в Каліфорнському бюлетені № 413 стор. 117, по даним обслідування департаменту Хліборобства, для 800 північних хліборобських родин споживання пташиного м'яса 45,4 англ. фун. і для 150 південних родин 58 англ. фун. На наші фунти це відповідно буде 50,4 та 64,4.

Слід означити, що за останній час в Америці значно збільшилась кількість вирощуємої птиці. З 1919 по 1924 р., по даним цензів, кількість вирощуємої птиці зросла більше ніж зросло основне стадо, що свідчить про збільшення питомої ваги в американському птахівництві м'ясного напрямку (за 5 років стадо зросло на 18,8%, продукція яйця на 18,9%, а кількість вирощуємої птиці збільшилась з 437,3 до 678,3 міл., або на 43%).

В галузі племенної роботи М. Маєвський так формулює її завдання (стор. 118). „Треба подбати за те, щоб позбутися надзвичайної різноманітності наших курей та їхньої продукції. Це таке ж важне завдання в племенній справі, як і підвищення продукційности курей“ і далі стор. 120. „Не може бути сумніву в тому, що птахівництво можна вивести з теперішнього стану застою“, а для того, щоб це могло статись і у нас, треба розпочати заходи разом двома напрямками. Насамперед треба подбати за масове підвищення несучости курей. Коли б пересічна несучість наших курей збільшилась би з 50 до 85 яєць, то птахівництво

могло б розвиватися навіть при сучасних низьких цінах на яйце, „Але так значно збільшити несучість можна тільки в результаті серйозної роботи протягом декількох десятиліть; у Сполучених Штатах на протязі декількох десятиліть роботи несучість підвищено лише на 25 шт. яєць, а саме—з 40 шт. до 65 на курицю“.

Намальована Маєвським перспектива поліпшення продуктивності курки надзвичайно безрадісна, але, на щастя, вона неправдива.

Звідкіль взяв Маєвський відомості про висоту носкості в Америці, він не зазначив, але можна думати що це є відомості середньої носкості, так звано, статистичної курки, яка цифра получается в результаті поділу продукції за попередній перед цензом рік на кількість птиці по цензу.

Ця носкість не відповідає реальній носкості і залежить від багатьох, не маючих до птахівництва відношення, моментів. Досить навести приклад, що перенесення часу цензу відбивається на носкості статистичної курки: так ценз 1910 року провадився 1-VI, а ценз 1920 року 15-IV. По цензу 1910 року носкість на 1 голову куриного стада була 67 яєць, а 1920 р. тільки 55 яєць. Це зменшення пояснюється тим, що курине стадо на 15-IV в Америці більше, ніж на 1-VI.

Ми маємо надзвичайно характерний приклад (Каліфорнський бюлетень № 413 стор. 167—168), яка різниця в носкості получается, коли вираховувати носкість на 1 голову куриного стада, та на 1 курку-несушку.

По 5837 фермах в 1919 році по цензу на 1 голову куриного стада носкість була 55 яєць, а по тих же фермах на 1—1925 р. але на 1 несушку, чи як написано в тексті таблиці—курку перерярку, включаючи і молодок й яйценоски—вже 114,4 яйця: слід одзначити, що середня носкість статистичної курки по цензу 1925 року залишилась без змін проти цензу 1920 року в розмірі 55 яєць.

І в зернових штатах Америки ми бачимо ту саму картину. Статистична носкість 50—61 яйце, а реальна носкість на 1 курку несушку—94—115 яєць.

Якого ж характеру були ті ферми, які дали в середньому по Сполученим Штатам носкість в 112 яєць на курку, може це були спеціалізовані промислові птахівничі ферми, де провадиться селекційна робота. Розмір куриного стада в цих фермах показує, що це були звичайні універсальні ферми, бо середня кількість несушок по Сполученим Штатам цих ферм були 95,7. В зернових штатах кількість несушок на ферму хиталася від 74 в північній Дакоті до 148 в Канзасі, а у Мінезоті, про яку згадує Маєвський, 93,3.

Носкість куриці в промислових фермах була, як показують обслідування Департаменту Хліборобства див. річник за 1924 р. стор. 400—403, значно вища. По штату Місурі в 1923 році при куриному стаді в середньому 160 несушок, носкість була 125,8 яйця на курку, а в 1924 році носкість в штаті Конектікут була 142,6 яйця (обслідування охоплювало 88207 несушок), 29 комерційних ферм в Каліфорнії, при середнім стаді в 540 несушок, мали 1922 р. носкість в 130,6 яйця, в Нью-Джерсейських фермах—146,3 яйця, в 1924-25 р.

Слід одзначити, що в найгіршому по носкості фермерському стаді в Конектикуті носкість була в середньому 70 яєць, а в найкращому середня носкість 237 яєць.

Нам би хотілось, щоб Маєвський зазначив, звідки він взяв, що зернові штати ставлять за завдання довести носкість протягом декількох років до 60 яєць. Американські птахівники мабуть не стрималися б від сміху, коли б почули про таке, нав'язане ним, Маєвським, завдання.

Чи дійсно так поволі відбувається піднесення носкості, що треба кілька десятків років, щоб підвищити носкість на 25 яєць. От факти конкурсів фермерських господарств, що говорять про швидкий темп піднесення носкості на протязі 3—5 років: середня носкість за 1918 рік по Місурійському конкурсу фермерських господарств 100,6 яйця, а вже в 1921 році—125,1, по Нью-Джерсейському в 1920-21 році—132, а в 1926-27 році—163,2 яйця.

Метизація, як показує досвід американських с.-г. станцій, дає надзвичайно великий ефект в розумінні піднесення носкості, в перший рік; так, по дослідам проф. Ліпенкота (Poultry Production стор. 237), метизація безпородного стада півнями Легорн підвищила носкість метизованого стада до 155,9 проти 72,6 яйця носкості основного стада. Слід одзначити, що серед цього безпородного стада носкість хиталась від 28 до 98 яєць.

Ми думаємо, що цих фактів досить для того, щоб визнати за цілком можливе значне піднесення носкості нашої курки, особливо коли буде використано штучну інкубацію.

Правда, Маєвський (стор. 122) категорично виступає проти наміченої Кооптахом мережі інкубаторіїв й пише, що „на певній стадії розвитку птахівництва громадські інкубаторії річ конче потрібна, звичайний бо рядовий птахівник не може бути досвідченим селекціонером; отже інкубаторії й не дають йому робити помилок, допомагаючи йому вибрати курок і півнів на розплід, інкубаторії організовується поблизу розплідників поліпшеного плематеріалу, щоб доставати в них добірне яйце і курчат розпродують птахівникам на ремонт стада. Отже, інкубаторії, розпродуючи одностатевих курчат, стають власне за розплідники поліпшеної птиці. Користь від інкубаторіїв велика буде тільки тоді, коли в їхніх країнах є досить розплідників, що постачали б їм племінне яйце. Але в нас, де немає розплідників, ні племінного яйця, мережа інкубаторіїв користі ніякої не дала б“ (стор. 122).

В Америці зараз побажання Маєвського здійснені, але це здійснення йшло іншим шляхом, ніж про нього говорить Маєвський. Зпочатку утворились великі інкубаторії, а потім були примушені взяти під свій контроль і фермерські стада, що поставляли для інкубаторіїв яйця. Птахівничка кооперація в 1930 рік намітила здійснити, для постачання інкубаторіїв інкубаційним яйцем, систему підконтрольних сел, в яких під доглядом контроль-асистентів буде переводити контрактацію перерішеного здоров'я й носкості стада.

Досвіди Полтавської, Дніпропетровської Станцій і конкурси птахівничих господарств, проведених Кооптахом, показали, що є досить великий відсоток серед селянської птиці, яка дає коло 150 яєць на рік. Середня носкість Каліфорнських племінних ферм, що постачають інкубаторіям інкубаційне яйце, за 1924-25 рік—147 яєць на рік. Таке яйце ми зможемо дістати як не зараз, то через 1-2 роки від нашої селянської курки, а факт організації мережі інкубаторіїв і пред'явлення з їх боку попиту на інкубаційне яйце високої якості стане могутнім джерелом для організації й піднесення носкості племінних птахівничих господарств.

Інкубаторії мають для нас значіння не лише як організатори племінної справи, а як засоб до масового поліпшення птиці. Штучна інкубація забезпечує можливість ранніх выводків курчат, тоді як при природній інкубації це неможливо, бо лише (по досв. Воронєвської станції) $6\frac{1}{2}\%$ квочок сідає до 1-V, а основна маса квочок сідає в червні-липні. Досліди Онтарієвської станції в Канаді показали, що навіть у високоносних ліній смугастих плімутроків квітневий выводок дає за перший

рік носкість молодок на 11% вищу, ніж травнева. Досвіди проф. Грагама дали для високоноскої лінії такий ефект в залежності від місяців виводу: від півня, що був сином курки з носкістю в 310 яєць і куриці матери — з носкістю 271 яйце получились молодки з середньою носкістю: для квітневого виводу—218, травневого—170 і червневого виводу—105 яєць. Як бачимо, червневий выводок, а мало чи не більша половина нашої курки червневого виводу, нейтралізував усі високі генетичні здібности.

Інкубатор звільнює курку від материнських обов'язків і тим зберігає 8—10 тижнів для продукційної роботи в самий гарячий сезон квітень-червень, що дає економію й збільшує продукцію курки на 25—30 яєць. Коли взяти, що в селянському господарстві на яйце садять одну курку з трьох, то це вже дає можливість через штучну інкубацію при повному її здійсненні збільшити пересічну вартість курки на 8—10 яєць на рік, що дало б додатків у продукцію в 2—2½ тис. ваг. при повній заміні квочок інкубаторами.

Нарешті, Маєвський пропонує використовувати приватні племенні господарства для організації племінних розплідників та взагалі навіть і в колгоспах організувати дрібні розплідники. Американська практика показує, що середній розмір племінної ферми, що постачає інкубаційне яйце в Каліфорнії, 2303 голови, тоді як комерційна ферма має в 1½ рази менше (1535 голів).

Порада Маєвського організовувати в колгоспах дрібні племінні розплідники здійснена, бо для дрібного племрозплідника колгосп не може мати кваліфікованого робітника, не буде звертати уваги на цю справу і вона занепаде, а тоді вся племінна робота зостанеться в руках приватних господарів, себ-то куркулів, як це й має місце в Данії.

М. Маєвський правильно одзначає, що лімітом для розумного розміру будівництва птахівничих підприємств є розмір самої птахпромисловості і її товаровості, а скоро вийти за розміри цього, що починається „безгрунтове господарювання й явне шкідництво“.

Але так само шкідництвом є давати завідомо переменшені підрахунки продукції товарової маси та безпідставне в наслідок песимістичних настроїв переменшення реальних перспектив розвитку птахівництва. бо коли вже на протязі п'ятирічки це виявиться, то буде занадто пізно в свій час провести потрібне будівництво, а тим буде самий розвиток птахівництва поставлений під удар.

Не менш шкідливою є, як ми показали вище, цілком безпідставна установка Маєвського на неможливість розвитку у нас промислового птахівництва, бо вона усовує можливість росту на протязі п'ятирічки в птахівництві колективного сектору.

Слід ще спинитись на загальній концепції розвитку сільського господарства, яка неминує впливає з установок Маєвського. Маєвський на ст. 119 так оцінює внесені революцією в птахівничі селянські господарства зміни. „Перед війною, коли двори були більші, і більше сіяли хліба, то й курей було трохи більше ніж тепер; коли двори здрібноли і поменшало покидьків у них, загальна кількість курей України наближається тепер до розмірів передвоєнних, тільки через те, що побільшало селянських дворів“.

Отже, по Маєвському, не зважаючи на передачу поміщицьких і куркульських земель, середній розмір посіву і добробут середнього селянського двора зменшився. Споживання харчових продуктів за п'ятнадцять років залишилось на попередньому рівні й на попередньому рівні залишилась кількість в селянських господарствах покидьків, кількість яких вважається пропорційною кількості спожитих харчових продуктів. Це

свідчить, що кількість харчових продуктів, що припадає на 1 душу селянського населення, за 15 років зменшилась. При однаковій врожайності і збільшеній кількості селянських земель врожай мусив зрости, а коли цього не було, то це можливо лише в наслідок того, що врожайність знизилась, а таким робом теорія Маєвського необхідно упирається в теорію деградації сільського господарства. В противному разі, коли б деградація не була загальна, продукція й загальне споживання сільським населенням харчових продуктів мусила б збільшитись, а паралельно з тим зросла б і кількість покидьків в селянських господарствах, а разом з тим і кількість куриного стада.

Теорія про застій птахівництва на протязі ближчої п'ятирічки ховає в собі предположення, що на протязі цього часу індустріалізація й колективізація сільського господарства ще не дадуть результатів і залишиться деградація сільського господарства, і добробут та норми споживання харчових продуктів сільського населення не зростуть, бо коли б вони зросли, то збільшилась би кількість покидьків, а по Маєвському за сучасною системою птахівництва „Кількість курей точно відповідає тій кількості покидьків, що є в селянському дворі“, і отпадає його теорія.

Таким робом теорія застою птахівництва є частиною давно засудженої науково-радянською думкою теорії деградації сільського господарства, а тому мусить бути рішуче відкинута, як така, що по самій своїй концепції стоїть в противоріччі до ходу розвитку радянського народнього господарства.

Коли відкинути нав'язаний теорією деградації сільського господарства песимізм і теорію застою птахівництва, то які будуть реальні перспективи на ближчі роки перед птахівництвом?

Щоб урахувати ці перспективи, не можна поминути тих нових факторів, які розпочали свій вплив за останні 2 роки, а саме: робота птахівничої кооперації, організована нею контроль-асистенська мережа, масова штучна інкубація та організація промислових птахівничих господарств в колгоспах.

Усі ці фактори впливали на підвищення рентабельности птахівничого господарства. Птахівнича Кооперація забезпечила доведення до продуцента встановлених регулюючими органами цін, тоді як тому ще 2 роки між ціною яєшного складу й ціною виплачуємою продуцентів розрив був на 5-7 коп. вище законного ліміту; контроль-асистенська робота, популяризація потреби в білкових кормах і необхідности годівлі птиці по нормах, вибраковка поганих несущок і залишення на плем'я молодок, виведених з яйця кращих зимових несущок, штучна інкубація, часткове звільнення через неї курки від материнських обов'язків та можливість ранніх виводків—усе це забезпечило значне підвищення носкости вже в ближчі роки.

Організація машино-тракторних станцій відкриває перед птахівництвом нові широкі можливості, через те, що, в наслідок підвищення врожайности і зменшення тяглової худоби та звільнення значної кількості зерно-фуража, збільшується кількість корма, що може бути використаний для птиці.

Організація посівів на корм птиці багатих білком культур (люцерна, конюшина й кормова капуста) сприятиме підвищенню носкости й збільшенню рентабельности птахівництва.

Машино-тракторна станція в значній мірі зменшила робочу навантаженість селянина в індивідуальному селянському господарстві; неминуха колективізація молочарського господарства поведе аналогічну роботу відносно навантаженості жінки-селянки. Значна кількість не зайнятого часу у

селянина й селянки примусять їх звернути свою увагу на трудо-інтенсивну галузь скотарства-птахівництва, а повітка, що залишиться після проданої коняки та відведеної на молочарську ферму корови, буде використана під птахівниче стадо.

Усі ці міркування говорять за те, що передположений Держпланом по п'ятиріччі приріст пташиного стада в розмірі 24,5% буде значно перевищено. Так саме, буде перевищено передположений Кооптахом темп організації птахівничих господарств в колгоспах, а рівно й намічений для них масштаб. Максимальний розмір птахівничого промислового господарства в кінці п'ятирічки визначався в 5000 голів, а вже нині, на кінці першого року п'ятирічки, приступлено до організації промислових птахівничих ферм на 15.000 голів основного стада й проробляється питання про можливість організації ще більш крупних промислових ферм, на перший час розміром в 25—30 тис. голів. Загальна кількість стада в промислових птахівничих господарствах по контрольних цифрах на 1929-30 рік мусить бути доведена на кінець року до 800.000 голів.

Переживаемий нині кризис з м'ясопостачанням та жиропостачанням поставив питання про розвиток не лише промислового птахівничого господарства яєшного напрямку, а й м'ясного; зокрема на 1929-30 рік намічається організація промислової ферми для вирощування відкормленої „зеленої“ качки.

Таким робом, п'ятирічний план будівництва птахо-яєшної промисловости потребуватиме перегляду, але не в бік його зменшення, як це пропонує Маєвський, а навпаки в бік збільшення й те значного, бо матеріальна база цієї галузі промисловости—птахівниче стадо наростатиме в силу плянового впливу птахівничої кооперації й колгоспівської системи значно більш швидким темпом, ніж це передбачалось не тільки п'ятирічкою Держплану, а й самого Кооптаху.

ЙОСИП МАЄВСЬКИЙ

До статті тов. Стасюка

Коли тов. Стасюк спростовує мою критику п'ятирічного пляну будівництва Кооптаху, він передусім говорить, що такого пляну немає і що я головню критикував план не Кооптаху, а Держплану; тимчасом я не був обізнаний з пляном Держплану, і знав лише про намітку п'ятирічного пляну будівництва Кооптахом приставлену Наркомторгові; у цій намітці маємо лише голі цифри. Що вона виходить з цілком невірнього настановлення і не має в собі ніяких економічних пояснень, я й відважився поставити на обговорення сполучених з цим настановленням питань. Від цього саме і є моя стаття.

Ми підкреслюємо, що ні на чому не ґрунтується віра в те, ніби можливо піднести наше птахівництво без ґрунтовної його реконструкції в тому напрямку, в якому птахівництво розвивається в усіх культурних птахівничих країнах, тобто, треба замість непородистої, малопродуктивної курки—дати високопродуктивну, породисту. Моя стаття доводить, що через малупродуктивність наших курок і малу цінність їхнього добутку, наше птахівництво геть давно стоїть на мертвій точці, що воно не розвивається і не може розвиватися, ані кількісно, ані якісно, ані з погляду культурного, бо, щоб збільшити число курок у селянському господарстві, поліпшити їх добротність та удосконалити якість продуктів, треба на це чималих коштів, які однак зменшили б прибуток селянина-птахаря. Справді, птахівництво тепер дає прибуток лише тому, що селянин сливе

нічого не витрачає на годування курок, але коли він не витрачає, то це можливо лише тому, що селянин годує стільки курок, скільки він покидьками годен прогодувати.

Жодні, випадково взяті з американських бюлетенів і підручників, таблиці, з різних побічних питань, не можуть послабити згаданого факту, він бо справді є.

Коли наше птахівництво без ґрунтовної конструкції його племінної бази годі зсунути з місця, то усі будівельні пляни, в яких ми копіюємо ті підприємства, що допомагають розвитку птахівництва в культурних птахівничих країнах, не дадуть у нас сподіваних результатів, і тому, *тепер*, на сучасній племінній базі, годі їх економічно виправдати. Сюди стосуються інкубатори, і конкурси, і преміювання господарств, їх кооперування, тощо. Від усього цього розвивається птахівництво, коли воно так рентабельне, що з поступовим примноженням стада збільшується його прибутковість; та усе це марна річ там, де примноження стада, як і в нас, приносить лише одні збитки. Усі культурні птахівничі країни протягом цілих десятиріч виводили непородистих курок зі своїх стад і культивували породистих, й усі ці конкурси, інкубатори, тощо, мають лише на меті помагати передусім замінювати мало породисті на породисті курки. І ми рівнож не можемо думати, що зробимо другий крок, не зробивши першого, що ми матимемо користь з цих підприємств, методів, коли попередньо не змінимо нашу племінну базу, тобто, якщо ми не дамо нашому птахівництву високопродуктивну курку, яка дає великої добротности добуток, таку курку, яка добре оплачує корм, словом курку рентабельну, а така — це курка лише породиста. Чому тов. Стасюк не захотів довести, що на світі є промислові птахівничі господарства, які ґрунтуються на непородистих курках? Це поважно промовляло б за місцеву курку, а також за те, що наше птахівництво здатне розвиватися. Ще краще булоб, колиб Кооптах приступив до розплоду непородистих курок; а чому він цього не робить?

Тов. Стасюк говорить, що я *песимістично* дивлюся на можливість розвитку птахівництва на Україні. Колиб це було так, то я менш за все досліджував би проблеми птахівництва. Навпаки, я переконаний в тому, що Україна має добрі можливості грандіозно розгорнути птахівництво, перетворити птахівництво в головну галузь нашого сільського господарства. Адже ж ми постачаємо чудовий корм багатом птахівничим країнам тільки через те, що від не рентабельности нашої курки ми не можемо годувати її цим добром; ми маємо чудове підсоння, вигідне географічне положення і такий державний лад, в якому ми можемо зробити те, що неможливе для інших країн — саме пляново перебудувати цілком наше птахівництво, тобто щонайхутчіше й з мінімальними витратами повнотою замінити наші малопродуктивні курки — високопродуктивними. Але, щоб можна було це зробити, ми передусім повинні зріктися старого й шкідливого погляду, ніби в нашому птахівництві „все обстоить благополучно“, і що птахівництво можемо розгорнути на базі прожерливої, малопродуктивної курки, яка дає безнадійно малоцінні продукти.

Якщо основне настановлення тов. Стасюка хибне, то й хибні його аргументації. Справді, у Стасюковій статті сила-силенна фактичних і цифрових помилок, і помилок в освітленні проблеми. Розгляньмо ці помилки за порядком.

Аби довести, що можливі плижки у кількосному зростанні стада, тов. Стасюк наводить невірну таблицю Тушунова, що в ній курок в Данії збільшилось за п'ятиріччя 1893—1898 на 51%. Навіть наша література дає за це кращі дані; приміром, В. І. Войков („Сравочник птицевода“, стор. 74) дає цифри, з яких бачимо, що в Данії стадо

примножувалося повільно, але безперервно, без плижків, а саме: 1880 р. було курок—4,6 міл. 1898 р.—8,8 міл., 1903—11,4 міл., 1909—11,8, 1914—15,1 міл., 1924 р.—20,3 міл. (Нота бене (доречі): тут тов. Стасюк говорить, що в Данії вже 1898 р. було 15 $\frac{1}{2}$ міл. курок, а трохи згодом: що й тепер, не зважаючи на довгорічне множення курок, лише 10 міл.). Далі т. Стасюк, доводячи, що на Україні птахівництво може зрости: 15% на рік, зазначає, що іншими роками воно зростало в Німеччині на 5,6% і в Данії на 6,5; чому це він вважає за доказ—не відомо.

Тов. Стасюк хоче пояснити, чому мені не „поталанило“ скласти ячний баянс Англії, Німеччини, Сполучених Штатів; та я ажніяк не поривався їх складати, і брав їх готовими з відповідних матеріалів; саме тов. Стасюк поривається складати баянси на підставі самохітних даних і чотирьох правил арифметики,—і робить це, треба казати, досить таки не вдало. Для Англії я взяв цифри з „Звіту Імперського Економічного Комітету“ („Report of the Imperial Economic Committee“, № VI, London, 1928); на сторінці 10 звіту сказано: що добуток Сполученого Королівства становив 1925 р.—2,500 міл. яєць, завезено 2,660 міл., а загальний баянс 5.780 міл. Тамже наведено цифри про число курок (що дають т. Стасюкові силу здогадок і недомислень); ці цифри, як говориться в „Звіті“, виправляють ті цифри, що їх знає тов. Стасюк з старого видання—1924 р.; цифри ці такі: курок в Англії й Вельсі було 1926 р.—48.800 тис. (я взяв круглу цифру 50 тис.). В Ірландській Вільній Державі 1925 р.—13,026 тис., у Північній Ірландії—6,768 тис., і в Шотландії—5,015 тис. На сторінці 17 „Звіту“ зазначено, що пересічно курка несе 100 яєць. Але на усі ці цифри тов. Стасюк не пристає.. Що ж робити!

Наведену від мене цифру німецького ячного баянсу тов. Стасюк пропонує виправити так: взяти на душу випадкову цифру німецького споживання, яку він знайшов в англійській брошурі, та помножити її на число німецької людності.. Для Данії він пропонує замість офіційної цифри числа курячого стада в 20 міл. штук—взяти 10 міл., дарма що він на попередній сторінці зазначав, що вже 1898 р. в Данії було понад 15 міл. курок, і хоч, що останніми 5-ма роками датське стадо примножилось на 20%. Ні, нехай вже тов. Стасюк по своєму робить статистику.

Щодо Сполучених Штатів, тов. Стасюк також викрив у мене дві „помилоньки“. Наведену від мене цифру числа курок у 520 міл. він спростовує, як і цифру яйценоскости—65 яєць. Проте, обі ці цифри—офіційні, їх виголосив Департамент Хліборобства; як це знає тов. Стасюк, першу цифру взято з перепису 1924 р., але бере на увагу коефіцієнт зростання стада попереднім 10-тиріччям; друга—яйценіскість у 65 яєць—це єдина цифра круглої яйцноскости, якою оперує американська статистика. Цю цифру тов. Стасюк також хотів би обчислити олівцем—ділячи добуток на число курок; і він обчислив—55 яєць. Я гадаю, що краще додержувати офіційних цифер і не йняти віри Стасюковим обчисленням.

Щодо ячного баянсу України, то його визначаючи—не минути певних суб'єктивних елементів, ми ще немаємо його обчислити об'єктивних даних; ми також не маємо точних даних ані про число курок, ані про круглу яйценіскість, ані не знаємо скільки споживають. Тов. Стасюк рішуче заперечує мою орієнтовну цифру добутку—1,200 міл. яєць на тій підставі, що я ніби залишаю для селянського споживання 300 міл. яєць. А насправді, я гадаю, що селянство споживало приблизно стільки яєць лише 1928 р.,—року дуже доброї кон'юнктури і дуже доброї заготівлі; коли добуток—1,200 міл. з лишком яєць, то (кругло за п'ять

років) кругло заготовлено яєць—675 міл. на рік (4.500 вагонів), і селянство на руках має понад 525 міл. штук; в кожному разі, це питання можливо розв'язати аж тоді, коли дослідчі станції висвітлять, скільки справді наші курки несуть яєць.

Тов. Стасюк нав'язує мені думку, ніби курки несуться і на Україні і в американських зернових штатах однаково, й іронічно запитує: через що там може бути багато промислових господарств, а в нас ні. Насправді, я вважаю, що наші курки носять яєць куди менше—40-45 яєць проти 55-56 яєць в зернових штатах, і що яйценіскість курок у південних штатах з малорозвиненим птахівництвом дорівнює яйценоскості наших курок; з другого боку—не вже тов. Стасюк не знає, що там є „багато промислових птахівничих господарств?“ Адже ж, насправді їх майже зовсім не має у цьому штаті. Зосібна, таких господарств майже немає в тому штаті, що його тов. Стасюк вважає за зразковий штат промислового птахівництва—в шт. Місурі. Цей штат—один з головних птахівничих штатів Союзу й його птахівництво чисто екстенсивне, фармарське, схоже на птахівництво усіх зернових штатів. Ось декілька даних, що красномовно змальовують сказане (їх взято з Щорічника Департаменту Хліборобства за 1927 р., стор. 1090 і 1093):

Розміри птахівничих фарм в процентах по їхнього загального числа:

	Число фарм з птицею	1—25 кур.	26—75 кур.	76—175 кур.	176—450 кур.	450—900 кур.	Понад 900 кур.
Місурі, графства							
Лоренс	2919	7,0	36,0	46,0	10,7	0,3	—
Гренді	1731	4,7	21,2	46,5	27,1	0,4	0,1
Монгомері.	1798	2,4	13,0	39,7	43,9	0,9	0,1
Каліфорнія, графства							
Сонома.	5181	25,9	27,2	8,5	7,7	9,6	21,1

Яєчний виріб тих же фарм в процентах до загального виробу:

	Виріб в дюж.	1—25 кур.	26—75 кур.	76—175 кур.	176—450 кур.	450—900 кур.	Понад 900 кур.
Місурі, графства							
Лоренс	1,408	1,3	19,5	54,1	22,7	2,4	—
Гренді	1,095	1,1	8,2	43,8	45,1	1,5	0,3
Монгомері.	1,490	0,3	4,4	29,8	63,3	2,2	0,1
Каліфорнія, графства							
Сонома.	25,511	1,1	2,1	1,7	4,2	10,3	80,7

Щоб порівняти під штатом Місурі наведено відповідні дані для Каліфорнії; і от ми бачимо, що у фармарському Місурі промислових гос-

подарств є тільки 0,1% загального числа фарм і що вони дали тільки 0,1% загального виробу; а справді, в промисловім птахівничім штаті, Каліфорнії, промислових фарм є 21,1% загального числа, і вони дають понад 80% усього виробу в штаті.

Що господарства Місурі фармарські, екстенсивні, то викриваються усі Стасюкові вагання; ясно, що тут птахівництво може дати чималенький прибуток навіть, коли продуктивність курок низька (56 яєць), що треба геть менших витрат на корм, ніж $2\frac{1}{2}$ пуди на голову (через до статок „даремного корму“ на фармах) тощо.

Щодо тих декількох промислових фармах, що є в Місурі, то вони рентабельні тому, що в них птиця—сповна породиста, носить кругло 125,8 яєць (див. Щорічника Департамента Хліборобства, стор. 401). До цього треба додати, що на фармах штату Місурі витрачається на корм не ту суму, яку зазначає тов. Стасюк, а суму 66 цент. на голову, а прибуток—1 долар і 66 центів, тобто курка дає 1 долар прибутку „The Cost and Income of the Farm Poultry Flock“—Витрати й прибутки фармарського курячого стада“, видання досл. ст. штата Місурі, 1924, стор. 15); промислові ж фарми витрачають на корм 1 долар 63 центи і мають гуртового прибутку з голови—3 дол. 25 цент., а чистого прибутку,—1 дол. 63 цент., тобто, витрачаючи на курку приблизно по $2\frac{1}{2}$ п. зерна, мають на 63 центи більше чистого прибутку, як фармар, який витрачає на зерно на 1 долар менше. Шкода, що тов. Стасюк в усьому цьому не передсвідчився й приступив до писання своїх спростовань

Що тов. Стасюк не добре обізнаний з питанням, то й від цього усе те, що тов. Стасюк пише з приводу „норми Маєвського“, тобто, з приводу того, що я вважаю, що в промислових обставинах курка споживає по 90—100 фунтів ($2\frac{1}{2}$ пуд.) зерна хоч зернових еквівалентів. На жаль, не мені честь такого важливого відкриття,—це загально визнана цифра, яку я нехай тільки популяризую. Тов. Стасюкові треба, щоб я довів, відкіль я взяв цю цифру. Будь ласка, ось декотрі з десятків джерел, де її можна вишукати: „Загально-користувальні породи споживають по 85 фунт. корму на голову“ (тобто 96 українських фунтів)—„Better rations more eggs“, вид. досл. ст. шт. Небраска стор. 9; „Род—Айлянди, Плімут-Роки, Віяндоти споживають по 90 фунтів корму (тобто $101\frac{1}{2}$ з половиною укр. фунтов),—„Feeding for egg production“, вид. досл. ст. Корнелю, ст. 374;“ з даних од ряда дослідних станцій бачимо, що легхорми, за круглої носкості—150 яєць на рік, споживають близько 70—85 фунтів зерна на рік, (тобто 79—96 українських фунтів), а загально-користувальні породи з таким же добутком—80—95 фунтів на рік“ (тобто 88—107 укр. фунтів). Щорічник Департамента Хліборобства, (1924 рік., сторінка, стор. 398). Хіба цього не досить?

А втім, і наведені Стасюкові цифри й таблиці він не видумав; ні—він їх лише не збагнув: пайку зерна можна замінити в кур'ячому раціоні корнеплодами, картоплею, сухим хоч плинним молоком, тоді треба буде менше витрачати зерна. Бюлетень дослідної станції Штата Місурі Feeding for egg production, приміром сказано (стор. 11): „курка з'їдає 68—88 фунт. зерна на рік і крім цього, 95 фунт. молока“ (на українські фунти). Усе це також слід би знати тов. Стасюкові перед тим, як виступати з авторитетним спростованням.

Але так стоїть справа з нормою корму породистих курок і за добутку 150 яєць кругло. Якже стоїть справа з нашими? На Стасюкову думку, наші кури мають з'їдати у промислових господарствах приблизно 60 фунтів зерна і отже, за малої продуктивності, вони будуть рентабельні, а промислові господарства, від цього саме і в нас можливі. „Коли б твое слово, та богові в вуха!“ Бюлетень Полтавської дослідної

станції „ІІ-й Всеукраїнський конкурс яйценоскости“, Полтава, 1929 р., на стор. 3 говорить, що за час з першого конкурсу (до жовтня 1928 р.), витрачено кругло на кожну курку протягом 259 днів по 33,96 кіло зернового і білкового корму (не рахуючи мінералів і зеленини); це дає по 131 гр. на день і по 119, 5 фунт. на рік, тобто цілісіньких 3 пуди! Отже, наша курка щодо прожерливості б'є світові рекорди: 3 пуди корму за круглої носкости на конкурсі 86,31 яєць, проти круглого споживання 90—100 фунтів і добутку 150 яєць тих курок, які той самий тов. Стасюк бере за зразок? Що дає право тов. Стасюкові запевняти читача, що наша курка житиме і нестиме з 60 фунт. корму?

По усіх цих блискучих доказах, тов. Стасюк висновлює таке: „Раз висунуті Маєвським заперечення проти можливості розвитку птахівництва через його рентабельність відпадають, можна рахувати намічений Держпланом (Кооптахом) темп зросту продукції товарової маси оправданими, а базу для будівництва достатньо забезпеченою“

Далі тов. Стасюк намагається спростувати моє твердження, що дорогі спорудження в американським птахівництві — рідкість, і що звичні американські годівниці й інші підприємства багато простіші й дешевші; як доказ, тов. Стасюк наводить Вашингтонське Т-во з його чотирьох поверховим будинком. Та річ у тім, що Т-во збудувало цей будинок не тому, що його треба для птахівництва штату, а тому, що маючи достаток капіталу (як каже сам тов. Стасюк, власний капітал т-ва — 72% балансу) воно повинно було пайку капіталу вмістити в процентні папери, або в будівництво; а взагалі усі інші численні спорудження цього т-ва — деревляні (див. відповідні ілюстрації у моїй статті про це Т-во в журналі „Кооперована Громада“, Липень, 1928, стор. 36—40). В Америці, годівниці, що пропускає 10—60 тис. штук за сезон, є вже велика. Відкорм практикується взагалі мало, бо птицю продають господарства досить годованою; її ріжуть на дрібних птицебійнях (їх в одному Нью-Йорці є 600) і зберігають її в загальних холодниках, що їх також досить багато (спеціально холодників для м'яса й птиці майже що немає). Стасюкові запевнення, що в Америці цю справу поставлено на „кустарних“ засадах, а скупчено в якихось „комбінатах“, абсолютно ні на чому не уґрунтовані. (див. прим., Wholesale marketing of Live Poultry in New York City „Гуртовий продаж живої птиці в Н Йорці“ Бюлетень Департаменту Хліборобства, 1929 р.). Таких дорогих споруджень для збуту продуктів птахівництва нема в жодній країні. Тов. Стасюк запевняє, що навіть у Юго-Славії є годівниці „американського зразку“: цілком слушно — і найбільша з них пропускає за сезон 20.000 штук, (про це читай у „The Poultry Industry in Europe“ Bull. 1385, Департамент Хліборобства С. Ш. П. А.); куди американцям до кооптахівських годівниць в 450.000 штук.

Тов. Стасюк намагається довести, що кооптахівські витрати не дуже так великі. Що вони великі за це говорять усі, хто це питання висвітлює; прим. в „Яєчна Торгівля України“ (вид. ЦСУ) за це говориться чираз. Говорить за це й тов. Стасюк у своїй таблиці, де видно, що накладні видатки Вашингтонського Т-ва становлять тільки 7,5 коп. на дюжину яєць, а Кооптаху — 9,9. За що й на віщо сперечатись? Загалом американський фермер одержує 60% тої суми, що її сплачує за яйця споживач, 71% тої яку сплачує роздрібник. (I. E. Boyle, — Marketing of Agricultural products, New York, 1925).

Що за низькі ціни й грандіозні накладні видатки змальовують такі дані („Хроніка“ ЦСУ):

Ціни закордонних ринків у % до заготівних цін УСРР (а—1927-28 р., б—1928-29; заготівні ціни УСРР - 100)

		Жовтень	Листопад	Грудень	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень
Англія	а . . .	240,3	314,1	240,0	210,8	166,6	148,3	139,4	156,4	192,0	208,2	228,6	231,4
	б . . .	260,9	265,0	216,3	171,5	174,2	187,0	140,0	—	—	—	—	—
Німеччина	а . .	198,1	222,1	212,6	171,0	144,6	150,3	148,8	167,9	183,3	202,2	204,6	203,4
	б . .	212,2	—	—	146,5	154,5	166,8	—	—	—	—	—	—

Про споживання: тов Стасюк, орудуючи своїм олівчиком і не вміючи розбіратися в цифрах висновляє такі, що в Н. Йорку споживають на рік по 71 ф. птиці на голову людности, і з приводу цього іронічно зазначає: „дистанція з нормою Маєвського величезного масштабу“ Звичайно, тов. Стасюк бере цифри ввозу *чотирьох головних торговельних міст Америки* й сміливо ділить їх на число їхньої людности; коли б він захотів розділити суму привозу худоби в Чикаго на число його людности, то щодо масштабу він мав би куди більш разучі результати. Та от, в одній книжці, що її він цитує у своїй статті — *The California Poultry Industry* на стор. 117, на тій же, де він взяв декілька цифер, він може прочитати, що в Сполучених Штатах Північної Америки на душу споживають пташиного м'яса — 5,41 фунт. на рік, що в сільських округах „по имеющимся данным“ більше споживають, як в індустриальних центрах — 8 — 10 раз, що за даними Американського Департамента Хліборобства виявлено, що в одному обсліді фармарські сім'ї споживають 45,4 фунт. на душу, а в другому — 58,0 фунтів. Скільки за таких обставин припадає на долю міської людности? Навіть менше від тих 5 фунт., за які я казав, і звичайно, менше від тої пересічної (5,4 фунт.), яку наведено у цій книжці. Та від індустриалізації країни ажніяк не збільшується споживання на голову людности пташиного м'яса: як зазначено у цій же книжці, в хутко індустриалізованій Канаді на 1 душу людности припадало кур'ячого м'яса за 3 роки 1921 — 23 рік — 6,37 фунт., 6,16 фунт. і 6,32 фунт. (не багато збільшилось споживання інших видів птиці, можливо коштом дичини). Очевидячки, що ті особи, які тов. Стасюкові давали цифри, не подбали з'ясувати йому зміст цілої сторінки Тепер тов. Стасюк знатиме, що слід дуже обережно оперувати чужоземними матеріалами . . .

Далі тов. Стасюк питає, відкіль я взяв, що в зернових штатах „ставять себе целью поднять в течение нескольких лет яйценоскость до 60 яиц на курицу“ і при цьому гадає, що „американські птахівники мабуть не стримались би від сміху, коли — б вони почули про те, нав'язане ним, Маєвським, завдання“ Ах, тов. Стасюк на стор. 88 видань дослідної станції штату Міннезота „Дослідження організації фармарського господарства південно-західної частини штату Міннезота“ сказано осьщо: „одержані дані від дослідження найпродуктивніших стад доводять, що в властивих штатові обставинах цілком можливо утримувати стадо з продуктивністю в 6000 яєць на рік на 100 курок, за осьяких витрат „Тобто американська дослідна станція намагається довести своїм громадянам, що можна піднести їх яйценіскість стада в 60 штук, і, звичайно, вона це доводить на те, щоб спонукати цього добиватися. З кого-но треба сміятися, тов. Стасюк?

Далі тов. Стасюк запевняє, ніби конкурси доводять, що можна хутко збільшити яйценісність протягом де кількох років. Це слушно, коли це стосується елітних стад, а не птахівництва цілої країни; в окремому стаді можна збільшити яйценісність через запровадження одного добірного півня; конкурси ажніяк не змальовують стан птахівництва цілої країни, і ці останні зміни відбуваються надто помалу, з перервами, ба навіть з поворотом назад, як це доводить така таблиця (у першій колонці маємо штати з промисловим птахівничим господарством, а в другій — з фармарським господарством), яку ми запозичили з Yearbook of Agric. (Депертамент Хліборобства Сполучених Штатів, 1926 р., стор. 607).

Добуток яєць на одну курку в 1919-24 р.

Штати	1919 р.	1924 р.	Штати	1919 р.	1924 р.
Нью Джерсі	62,9	80,0	Вісконсін	55,6	55,7
Нью Гемпшир	77,9	81,3	Північна Дакота .	57,7	48,6
Коннектикут	67,9	83,1	Небраска	50,8	48,7
Делявер	49,4	56,2	Айова	52,2	53,0
Вашінгтон	72,2	93,6	Канзас	54,0	51,8
Каліфорнія	73,8	91,9	Оклагома	49,0	47,4

Оце й є Стасюкове спростовання; йому треба дарувати, бо йому не було ані цифер, ані фактів, ані серйозних аргументів спростувати мій погляд: годі побудувати нову промислову область сільського господарства, не змінивши тої плебазы, що на ній дотепер нічого не могло вирости. А тимчасом побивався він аж так сумлінно, що добалакався навіть до якихось „зелених качок“ і „зелених гусей“.... Далі, здається, нікуди: зелене птахівництво....

На останці, тов. Стасюк немов сам відчуваючи зелену недостиглість своєї „наукової“ статті, пробує зарадити собі тим, що заявляє ніби „моя теорія застою“ птахівництва впирається в теорію деградації сільського господарства; він каже: „теорія застою птахівництва є частиною давно засудженої науко-радянською думкою деградації сільського господарства, а тому мусить бути рішуче відкинута, як така, що по самій своїй концепції стоїть в противоріччі до ходу розвитку радянського народного господарства“.

Тов. Стасюк, теорія деградації — це теорія про те, що раніш сільське господарство було в кращому стані, як тепер. А я вважаю, що наше птахівництво — це спадщина минулого в такому ж безрадісному стані, в якому воно перебуває тепер; отже, йому ні з чого деградувати. Місцева курка, яку ви воліли залишити в ґрунті нашого птахівництва, це — виродок через багатовічну зворотну селекцію: кріпаччина й царат примушували селянина постачати поміщикам кращі курки, півні та яйця, або продавати їх для сплачування податків; отже, племя гіршало від поганих яєць і поганої птиці; земства й поміщики пробували поліпшити ці виродки метизацією, і подекуди дечого вони дійшли, — і вийшли курка, „глиняста“, „зозуляста“, „ушанка“, тощо. Та й ці покручі не зможуть піднести Україну на рівень поступових птахівничих країн, бо їхній добуток (яєчний і м'ясний) завжди буде *високого сорту*. А ми маємо утворити нову, *радянську курку*; на це потрібно взяти з-за кордону добірний племінний матеріал, застосувати його до наших потреб, самим до нього пристосуватися, іще й на далі знову таки поліпшувати його. Отак, ми збудуємо *радянське птахівництво*, яке щоб було породистим на 100%, чого нема в жодній країні світу, — але ж ми повинні „не тільки наздогнати а й перегнати Європу та Америку“.

Як це зробити? Над цим треба думати, замість того, щоб морочитися, якби спинити розвиток нашого птахівництва.